

כאמ"ת ק"ר... (Small text in the top right corner, likely a continuation of the weekly bulletin or a sidebar note.)

מראי מקומות לעיון בדף היומי

בית מדרש גבוה לתורה
כולל הדף היומי
קרית ספר ת"ו

גליון מספר 343

הוצאת ע"י כנס המה"נ
ה"ד אברהם אליעזר מרקוביץ שליט"א לונרן

מסכת סנהדרין דף פב – דף פח

בס"ד, כא אייר התש"ע.

(ט) בא"ד, שם. כתבו התוס' ביבמות (סא.) ד"ה אין, דגירות אסורה משום זונה, אפילו אם לא זינתה בגיורתה, משום דלגוים יש שם "זונה" משום דשטופים בזימה. והוסיפו, דמכל מקום, מה שגויה אסורה מדאורייתא לרבא, היינו דוקא כשזינתה, כיון דבגיותה לא שייך איסור דלא יחלל, וילפינן לאסור מזונה ישראלית, דאינה נאסרת אלא אם זינתה. ולכך בית דין חשמונאי היו צריכים לגזור גויה משום זונה, אף שלא זינתה, ולשטיה אחת לא אסרו משום דאינן מופקרות.

(י) גמ', נהפך זמרי והרגו לפנחס אין נהרג עליו, שהרי רודף הוא. ביאר ה"ד רמה, דאין קנאין פוגעין בו מצוה, אלא רשות בעלמא, ולכך מותר להציל עצמו, בנפשו של זה. ובר"ץ כתב, דאף דמצוה היא, מכל מקום, כיון שאינה מיתת בית דין, רשאי להציל עצמו. ובהמשך דבריו כתב ה"ד רמה, דרך זמרי מצי להרוג את פנחס ולא אדם אחר כיון דלאו רודף גמור הוא. ובחידושי רבי שמואל (סימן יד אות ב') ביאר על פי דברי הגר"ח, דלפנחס היה שם רודף, אלא דליכא עליה את חיובי הרדיפה, כיון דברשות קעביד, ודיינינן ביה דינא דאין דוחין נפש מפני נפש, ואחרים אין רשאים להורגו, אבל הנרדף רשאי להורגו מדין הבא להורג השכם להורגו, והוא היתר מיוחד לנרדף, ובהא סגי דאית ליה שם רודף ואין צריך לדיני הרדיפה.

(יא) גמ', שם. בגליא מסכת (יורה דעה סימן ה') כתב, דמהא דפנחס נחשב לרודף, וזמרי היה פטור על הריגתו אף שהיה יכול להצילו באחד מאבריו, מוכח, דנרדף שהרג את הרודף פטור, אף דיכול להצילו באחד מאבריו. ובדברי יחזקאל (סימן כג סעיף יב) דחה דבריו עיין שם.

(יב) גמ', קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא. הקשה הר"ן, היאך אמר כן משה לפנחס, הא אמרינן, דאם בא לימלך אין מורין לו. ותיירך, דמשה לא הורה לו, אלא פנחס הזכיר שמועתו קמיה משה, ואמר משה, אם לעשות לו דין, לא אמרת כלום, ואם לקנא, אין ראוי ממך לקנא. עוד תירך, דמשה ראה לרמוז לו בהוראת שעה, כדי לעצור המגיפה.

(יג) גמ', מכאן שאין נכנסין בכלי זין לבית המדרש. הקשה במהר"ץ חיות, מדוע נפסק בשולחן ערוך (אורח חיים קנ"ב ס"ו) דאין להיכנס לבית הכנסת בסכין ארוך המקצר ימיו של אדם. הא מכאן מוכח דאף לבית המדרש שקדושתו קלה מבית הכנסת אסור ליכנס בכלי זיין, וכל שכן בבית הכנסת, וילפינן לה מקרא. ונשאר בצריך עיון. ובשו"ת ציוץ אליעזר (חלק י סימן יח) תמה בשם הגר"ח פלאגי' בספר רוח חיים (סימן קנו ס"ו), מהא דאיתא במגילה (כו.), וכן פסק הרמב"ם (פ"א מתפלה הי"ד) דקדושת בית המדרש חמורה מקדושת בית הכנסת. ואם כן, לא איירינן הכא אלא לענין הכנסתו לבית המדרש דקדושתו חמורה, אבל לבית הכנסת שקדושתו קלה, שרי. אמנם בספר יפה ללב (לבן הגר"ח פלאגי' ח"א סימן קנא סק"ט), ביאר דטעם איסור הכניסה לבית הכנסת עם סכין, דנפסק בשולחן ערוך הוא על פי גמ' דידן. וכן כתב בדעת תורה (סימן קנא ס"ו).

דף פב ע"א

(א) גמ', לא פגעו בו קנאין מהו. הקשה הערוך לנר, אמאי לא הקשה רב כהנא כן, אגונב את הקטורה ומקלל בקוסם. וכתב לחדש, דדווקא בבוטל את הכותית קנאים פוגעין בו דוקא בשעת מעשה, והלכך איכא למיבעי אם לא פגעו בו, לאחר מעשה מהו. אבל בגונב את הקטורה וכו' דנין בו דין קנאים אף לאחר מעשה. וכנראה מלשון הרמב"ם (פ"ח מסנהדרין ה"ו), דלא הזכיר תנאי דשעת מעשה אלא בבוטל ארמית. אמנם במאירי (פא:) מבואר דגם בגונב את הקטורה וכו' בעינן שעת מעשה וכן משמע מסתימת דברי רש"י לעיל (פא:) ד"ה קנאין פוגעין בו.

(ב) גמ', אדכריה רב לגמריה וכו'. כתבו הרמב"ן במלחמות ה' (יט). מדפי הרי"ף (והר"ן עה.), דלפי זה, הבא על הכותית הרי הוא כגילוי עריות ויהרג ואל יעבור. והנימוקי יוסף (שם) כתב, דאף שבצנעא אין עונש כרת, אבל הוא אביזרייהו דגילוי עריות, כיון דבפרהסיא עונש כרת.

(ג) גמ', שם. ההלכות גדולות (הלכות עריות סימן כט עמוד רצג) כתב, דרב פשט שעונשו של בא על הנכרית בידי שמים. וכן כתב השאילתות (פרשת בלק שאילתא קלד). ועיין בפירושו רבי ירוחם פישל פערלא (ספר המצוות לרס"ג ח' פתיחה עמוד פה ד"ה אמנם נראה).

(ד) גמ', אם תלמיד חכם הוא. הקשה בבן יהודע, אמאי לא פירש ענשו של מי שאינו תלמיד חכם ולא כהן. ותיירך, דעלה קאי פשטיה דקרא "זכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה" שימות בלא ולד, ולא דריש הני דרשות אלא לתלמיד חכם וכהן.

(ה) גמ', ער בחכמים ועונה בתלמידים. פירש רש"י בשבת (כה:): ד"ה ער, דהיינו חריף להבין ולהורות בין החכמים. ובמהרש"א כתב, שלא יהיה זוכה להיות ער בחכמים בבית המדרש, אלא שיהיה ישן, ותורתו נעשית לו קרעים. ועונה בתלמידים, היינו שאינו יכול לענות לשאלות מתלמידים.

(ו) גמ', שגרתה לתנורא וקלתה. במרגליות הים הביא הערת המנחת פתים, דלכאורה איכא בזיון למת כשורפים אותו.

(ז) גמ', בית דין של חשמונאי גזרו. הקשה הר"ן, הא קנאין פוגעין בו הוא הלכה למשה מסיני, וחייב נמי כרת, ואמאי בעי תוספת גזירה. ותיירך, דאיתא בעבודה זרה (לו:): דהא דקנאין פוגעים בו היינו דווקא בפרהסיא וכמעשה שהיה, ולפי זה יש לומר דאתו בית דין של חשמונאי, וגזרו אפילו בצנעא. וביד רמה כתב, דלענין לחייבו מלקות גזרו, היכא דלא פגעו בו קנאין. ובר"ן נסתפק עוד גבי כרת, האם נמי אינו אלא בפרהסיא ומשום חילול ה', או שמא בצנעא נמי איתא כרת, וגזרו אף מלקות. והחלקת מחוקק (אבן העזר סימן ט"ז ס"ק ה') כתב דבצנעא ליכא כרת, אבל הבית שמואל (שם ס"ק ד') כתב בשם הרי"ף והב"ח דאיכא.

(ח) תוס' ד"ה ואידך נשיהו וכו', ולא מחייבי משום זונה. הקשה המהרש"א, אימא דלא קאמר ואידך נשיהו וכו', אלא לתת טעם, למאן דחשיב אשת איש, והיינו משום דנשיהו לא מפקרי, אבל יש בה משום זונה קודם שבאה לאישות, דסתם כותית פנויה, נמי מופקרת, ומאן דאמר משום נשג"א סבירא ליה, דמדאורייתא חייב משום זונה, ולכך לא חשיב לה זונה, בגזירת בית דין חשמונאי. והביא דכן פירשו התוס' בתמורה (כט:): ד"ה ורבא.

דף פב ע"ב

(יד) גמ', היכן מצינו ששבתו של לוי גדול משל שמעון. הקשה הבן יהודע, דהא שבת לוי גדול טפי, דממנו כהנים ולויים. ותיירך, דפנחס אמר, דלא

פליג, וסבר דאסור מדאורייתא.

כד) גמ', ואי ס"ד מחייב בידי שמים, לישבקה דליקטול בידי שמים. הקשה הר"ן במתני' לעיל (פא:), כיון דהך קטלא הלכה למשה מסיני, וכמו שכתב רש"י ד"ה קנאין פוגעים בו, מאי קשיא ליה, הרי לא פטריה רחמנא. וביאר, דסבר המקשה דאינו נכון לומר, שתהיה מיתה בידי אדם, נאמרת למשה מסיני, ולא יצא שנרמז בתורה, או דחייב המיתה בידי שמים. ובערוך לנר תירץ באופן אחר עיין שם.

כה) גמ', שם. למסקנא שחייב מיתה בידי שמים כתב רבינו דוד (הובא בשיטות קמאי), דההלכה למשה מסיני, דלא שבקינן ליה דליקטלוהו בידי שמים, אלא נפרעים ממנו פרחי כהונה מיד, משום שהוא מולול ומחלל את המקדש.

כו) גמ', ורמיזא לא יבואו לראות כבלע את הקודש ומתו. כתב הרמב"ן בספר המצוות (שורש ג'), דמהך קרא חייב הגונב את הקסוה מיתה בידי שמים. ולא מנו אותו לקמן (פג:), בכלל החייבי מיתה בידי שמים, משום דאיכא ביה אף מיתה בידי אדם. והרמב"ם (שם) פליג, וסבר דליכא ביה מיתה בידי שמים, ורק "רמז מיתה" הוזכרה.

כז) גמ', והא המקלל את הקוסם וכו'. כתב רבי ירוחם פישל פערלא (בספר המצוות לרס"ג חלק ג' פתיחה אות כ'), דלשיטת הרמב"ם (פ"ב מעבודה זרה ה"ט), דיכה קוסם את קוסמו, היינו שמקלל את השם, בשם עבודה זרה [ודלא כפירוש רש"י לעיל (פב:): ד"ה יכה, שמקלל בקסמים], לכאורה היה צריך להיות עונשו בסקילה, קל וחומר ממקלל שם בשם דעונשו בסקילה, אלא דאין עונשין מן הדין, ומעתה נראה, דההלכה למשה מסיני גלי לן, דמקלל בקוסם הוא בכלל מקלל את השם, אלא כדי שלא יהא זלוול בכבוד השם, דמשוי מקלל בעבודה זרה, למקלל בשם, לא ניתנה לו מיתה בית דין, אלא נאמר לקנאים, ומשום הכי לא קשיא שלא נרמז בתורה, משום דהוא מדין מקלל השם.

כח) תוס' ד"ה היוצק והבולל, הא דלא חשיב מולק משום דפטור מולק נפקא לן וכו'. הקשה חידושי הגרי"ז בזבחים (קיב:), דלכאורה מ"אשר ישחט" לא ממעטינן, אלא דלא יתחייב במעשה מליקה, כמו דמחייב אמעשה שחיטה, שהוא מדין מעשה שחיטה, ולא מדין עבודה. אבל אכתי לחייב אמליקה, משום דין עבודה שבה, והרי נפקא לן מהעלאה דמחייב אעבודה, וכדי לפוטרו בעינן טעם דאינו גמר עבודה.

כט) תוס' ד"ה היוצק והבולל, בסוה"ד, מהאי טעמא דיש אחריהן עבודה. כתב הערוך לנר, דאין להקשות, מהא דכתבו על אתר, דמהדלקה לא קשה משום דלאו עבודה היא. דיש לומר, דהטעם דהדלקה לא חשיב עבודה כתב תוס' הרא"ש ביומא (כד:): ד"ה הדלקה, משום דהשלחבת עולה מאליה. ואם כן, דוקא לחייב זר העובד, לא חשיב עבודה, דעבודה שנעשה דהיינו שנדלק הנר, נעשה על ידי שלחבת דנדבק בו, ולא על ידי המדליק, אבל לענין מה דבעינן עבודה תמה, שפיר הוי עבודה, דלא מיקרי העבודה שלפניה עבודה, דהא אכתי תיעשה עבודה אחרת שהיא הדלקה, ואף שלא תיעשה על ידי המדליק.

ל) רש"י ד"ה פטור, דלא חייב כרת אלא שוחט וכו'. כתב הערוך לנר, דאין להקשות דברי רש"י מרישא לסיפא, דמתחילה כתב, דשחיטה חזיקה והעלאה דוקא מרבינן, ובסוף דבריו נקט, דלא ממעטינן אלא הני דיש אחריהן עבודה, אבל עבודה תמה, כגון נסוך והקטרת קומץ ומנחת כהנים, מרבינן דמחייב. דיש לומר, דכיון דגדר כל עבודה תמה "העלאה על גבי המזבח", בכלל העלאה הם ועיין שהוכיח כן מזבחים (קז:).

דף פג ע"א

א) רש"י ד"ה לא משום זרות, זר שעשה אחת מהם בפנים וכו'. אמנם רש"י בזבחים (יח:). ד"ה אי, כתב, דכל חייבי מיתות של פסולי עבודה ילפינן מזרות, דאין חייבים על עבודה שיש אחריה עבודה. וכן כתב הרמב"ם (פ"ט

מצינו בשבט לוי גדר בעריות יותר משבט שמעון, דהלא מצינו, בשמעון ולוי שנתקנאו יחדיו על הזנות, ואם בועל ארמית יש בו איסור, לא היה שבט שמעון נכשל.

טו) גמ', ששה ניסים נעשו לו וכו' ואחר שבא מלאך והשחית בעם. הקשה הערוך לנר, מה הנס בכך שלא זעק, הא אף אם היה זועק, היה המלאך חובטן, שלא יפגעו בפנחס. ותירץ, דקודם שהרגו לזמרי לא היה הקדוש ברוך הוא רוצה להביא מגיפה, כי עדיין היה קצף גדול, ואם היה ניתן רשות למשחית לא היה מבחין, ורק לאחר שנהרג זמרי ושב חרון האף, ניתן רשות למלאך להשחית העשרים וארבע אלף החייבין.

טז) גמ', ואחר שלא נשמטו מן הרומח. בפירוש הרא"ש על התורה (במדבר פרק כה פסוק ח) הקשה, היאך פנחס טמא עצמו הא היה כהן, משום דאביו כהן. ותירץ, דעד שהסיר את ידיו היו רק גוססים. והרד"ק (שמואל ב פרק כג פסוק כ) כתב, שמותר לכהן להטמא במלחמת מצוה, ולכך כהן משוח יוצא למלחמה.

יז) גמ', שם. הקשה האור החיים (במדבר פרק כה פסוק ח), היאך הרג את כזבי, הרי דין קנאין פוגעין בו אינו אלא בבוועל, דהרי הגויה לא מצויה על כך. ותירץ, דהיינו משום דבא על ידה תקלה, וכרובע את הבהמה. כמבואר גם בדברי הרמב"ם (פ"ב מאסורי ביאה ה"י) דהוי משום תקלה. ומהאי טעמא נמי הרגו במלחמת מדין את הנשים, ועיין במגיד משנה (שם).

יח) רש"י ד"ה ואחר שבא מלאך והשחית, והוטרדו בני שבט, ולא הרגו לפנחס. במהרש"א הביא מהתוספות ישנים, דהנס היה, שפנחס חבטן לפני המקום ואמר על אלו וכו', ונעצרה המגפה.

יט) גמ', בקשו מלאכי השרת לדוחפו. ביאר הרי"ף (על העין יעקב), דבעו לדוחפו משום שהטיח דברים כלפי מעלה, באמרו, על אלו יפלו עשרים וארבע אלף איש. דהיינו שאמר, וכי בגלל שקנאתי לה' להיות תועלת לישראל שתעצר המגיפה, ימותו עשרים וארבע אלף איש. ועיין בתורת חיים. **כ) גמ', שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה יהרוג נשיא שבט מישראל.** החתם סופר בנדה (דף מט:): ביאר טענתם, דמהא שזמרי בן סלוא היה נשיא שבט, מוכח שהיה מיוחס מאביו ואמו, ואם כן פנחס שאין אמו מישראל, שהרי אבי אמו פיטם עגלים לעבודה זרה, אינו יכול לדון אלא כיוצא בו. וכדאייתא ביבמות (דף קב:). דגר דן גר חבירו, אבל מנין שידון נשיא שבט, ובא הקדוש ברוך הוא, ויחסו אחר אלעזר אביו ואהרן זקנו, דכיון שאביו מישראל לא איכפת לן מה שאינו מיוחס מצד אמו, ועוד דלא איכפת לן במה שהיה קודם מתן תורה, דלאחר מתן תורה הוכשרו כולם.

כא) גמ', בא הכתוב ויחסו פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן. הקשה בשו"ת מוסר (להגר"ח שמואלביץ מאמר כז), הא הקרא המייחס אחר אהרן, נכתב בראש הפרשה (במדבר פרק כה פסוק ז), קודם המעשה. ועוד, דלא הרג נשיא שבט. ותירץ, דלא הותר דמו של הבוועל ארמית, אלא לקנאים המקנאים את קנאת ה' בלבד בלא חשבונות צדדיים, והוא ביאור הכתוב "וירא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקם מתוך העדה וגו'", כלומר, פינחס בנו של אהרן הכהן שהיה אוהב שלום ורודף שלום, ורחוק משנאה וקנאה, וקנאתו היתה קנאת ה' לבדה. והגמ' בסוגיין מתייחסת לפסוק יא (שם), לאחר שהרג את זמרי.

כב) גמ', ושאלו בן הכנענית. הקשה רבינו דוד (הובא בשיטות קמאי), הא בבני שמעון חשיב ליה ביורדי מצרים, בבראשית (פרק מו פסוק י), והיאך אמרו שהוא שלומיאל בן צורישידי. וכתב, דבעינן למימר, דשאלו בן הכנענית, לא היה מבני שמעון, אלא מבני בניו, ומונה אותם בכלל בניו, כמו שעשה בבני בנימין ארד ונעמן, שמנאם בכלל בניו בבראשית (פרק מו פסוק כא), ואינו כן כמפורש במדבר (פרק כו פסוק מ).

כג) גמ', מוציאין אותו חוץ לעזרה. הקשה הר"ן, אמאי אין מוציאין אותו נמי חוץ לחיל, דהא אין טמא מת נכנס לשם, וכל שכן מת עצמו. ותירץ, דהאיסור בחיל אינו אלא מדרבנן. אמנם הרמב"ם (פ"ד מביאת מקדש ה"ד)

וכו'. **כתב האתון דאורייתא** (כלל ב'), דרש"י לשיטתו **ביבמות** (פג). ד"ה מה, דאיסור טבל שום תרומה המעורבת בו. אמנם **התוס'** (שם) ד"ה מה הקשו, דאם איסור טבל מחמת התרומה המעורבת בו, אמאי טבל אסור לכהנים, הרי תרומה מותרת להם. ובאתון דאורייתא תירץ, דכי היכי דבקדשים קודם זריקה הכל לגבוה, ואסור לכל, ואחרי ההקטרה זיכתה התורה לכהנים משולחן גבוה, והותר להם, הכי נמי תרומה הוא חלק גבוה, וכשמעורב לא זכו בו הכהנים, ואסור לכל.

ט בא"ד, דתרומה וטבל לא נוהגים בחוצה לארץ, אבל נותר נהג במדבר, וכן בשעת היתר הבמות נוהג בכל מקום. **וביד רמה** כתב, דתרומה וטבל נוהגים אף חוץ לירושלים, אבל נותר אינו נוהג אלא בירושלים. ואפילו בשעת היתר הבמות, לא היה נוהג חוץ למקומו. **והמבוהא דספרי** (נשא אות יט) הקשה, דגם אם הוציא את הנותר חוץ למקומו חייב עליו משום נותר.

י גמ', הותרה ברבים. **ביד רמה** הביא יש מפרשים, דיש להם היתר היינו כדאייתא **בתרומות** (פ"ד מ"ז), דהתרומה עולה במאה ואחד, וכל שכן טבל. והקשה, דשאני טבל, דהוה ליה דבר שיש לו מתירין, ואפילו באלף לא בטייל. ובספר **בית האוצר** (ח"ב כלל י"ח אות יג) דקדק, דקושיית הרמ"ה היתה דלא הוי כל שכן, כיון דשאני טבל דהוי דבר שיש לו מתירין, אבל לעצם הסברא של היש מפרשים, דלנותר אין ביטול אפילו מן התורה, מורה, והקשה, דהא להדיא תנן **בזבחים** (עח.), הפיגול והנותר והטמא שבללן וכו' פטור משום ביטול.

דף פג ע"ב

יא גמ', אמר רב זר שאכל את התרומה לוקה וכו'. חקר האתון דאורייתא (כלל ב'), בהא דתרומה אסורה לזרים, אי הוי איסור חדש שנתחדש על ידי הפרשת התרומה, או דלמא איסור הטבל שבו, במקומו עומד, ועל ידי ההפרשה, התורה התירתו לכהן ולוי, אך לישראל אכתי קאי באיסור טבל. וכתב, דרב סבר דאיסור התרומה איסור חדש הוא, ואין בו אלא עונש מלקות, ורב כהנא ורב אשי סברי, דהתרומה נשארה באיסור טבל, ולכך עונשה מיתה בידי שמים, כבטבל.

יב גמ', שם. הקשה **הקרן אורה ביבמות** (פג), לשיטת רב, מנין שעל טבל חייבים מיתה, הרי המקור לחיוב מיתה של טבל, הוא הגזירה שוה חילול חילול מתרומה, ולשיטתו הרי אין חיוב מיתה בתרומה. **והנהור שרגא ביבמות** (שם), תמה על קושייתו, דהרי **רש"י לעיל** (בעמוד א') ד"ה **מתרומה** כתב, דהגזירה שוה של חילול חילול מתרומה, מטמא שאכל תרומה, והא רב נמי מודה שטמא שאכל תרומה חייב מיתה. **אמנם יש לקיים קושית הקרן אורה**, לשיטת **החינוך** (מצוה רפד), שפירש, דהגזירה שוה חילול חילול מתרומה, היינו מזה שאכל תרומה, וכדביאר דבריו **העמק שאלה** (שאלתא קלב סעיף ט') (י.א.).

יג רש"י ד"ה לימא מר במיתה, דכתיב בתריה ומתו בו כי יחללוהו וכל זר לא יאכל קדש וכל פרשתא בתרומה קאי וכו'. **ובלחם משנה** (פ"י מסנהדרין הל"ב) הקשה, דלדבריו אם אכל תרומה שנטמאה, אינו עובר בלאו, דאי הילפותא מ"ומתו בו כי יחללוהו", הא דרשינן לעיל, **פרט לזו שמחוללת ועומדת**, למעט כהן טמא שאכל תרומה טמאה שאינו במיתה, ונימא הכי נמי גבי זר, ואמאי כתב **הרמב"ם** (פ"י מתרומות ה"ו), דזר שאכל תרומה בין טהורה בין **טמאה** חייב מיתה בידי שמים שנאמר ו"מתו בו כי יחללוהו". ועיין **באור שמח** (פ"ו מתרומות ה"ו) שהוכיח כשיטת הרמב"ם.

יד גמ', וזר ששימש דכתיב "והזר הקרב יומת". כתב **היראים** (סימן רפ"ה), דהאי יומת היינו בידי שמים, ולא בחנק כמו שאר מיתות האמורות סתם בתורה, וטעמא משום דלא מצינו מיתת בית דין בקודש ומקדש.

טו גמ', שם. הקשה **הר"ן**, הא לקמיה ילפינן טמא ששימש, מקרא "דולא יחללו את קדשי", ויליף חילול חילול מתרומה, ואם כן, לא צריך קרא אחרינא לזר ששימש, דהרי בכלל "וינורו מקדשי בני ישראל" הוא דהיינו

מביאת מקדש ה"י, דגם בעל מום אינו חייב על עבודה שיש אחריה עבודה. וביארו **הר"י קורקוס והכסף משנה** (שם), דסבר, דכל חיוב משום עבודה, אין חייבים בעבודה שיש אחריה עבודה, וכמו בור. **והמשנה למלך** (שם) הוסיף דהיינו נמי לענין שתויי יין, כמבואר **בזבחים** (יח.). ועיין **בהגהות הגרע"א על גליון הרמב"ם** (שם). **והר"ן** (כאן) הוסיף **מהתוספתא** גם פרועי ראש, וביאר, דמה שלא מבואר כן בברייתא, משום דהתנא שיר, כמו שלא כתב לכל העבודות שיש אחריהם עבודה. אמנם **תוס' בזבחים** (טו): **ד"ה אתיא כתבו**, שפרועי ראש חייבים מיתה בכל עבודה.

ב תוס' ד"ה ולא שום טומאה, וא"ת תיפוק ליה משום טמא דנכנס למקדש דבכרת וכו'. **והר"ן תירץ**, דאפשר דמיירי כגון ששגג על הכניסה, והויד על העבודה. וכן כתב **ר"ת בתוס' בשבועות** (יז). **ד"ה אי**, דהגמ' שם מצי לשינויי הכי. ובמה שתירץ **תוס' דידן**, דמשכחת לה שנטמא בעורה ובתוך שיעור ההשייה היפך בצינורא, הקשה **המאירי**, דהא ברייתא דלקמיה כילל נמי, טבול יום, וגביה לא שייך למימר שנטמא בעורה. ותירץ, שנכנס דרך גגות, וכרת ליכא, אלא בנכנס דרך ביאה.

ג בא"ד, דלעולם לא מיחייב אביאה ריקנית אפילו אהיכל דלשרת אבבואם נמי קאי וכו' מיהו בתוספתא משמע דאיכא מיתה וכו'. אמנם **הרמב"ם** (פ"ג מביהמ"ק ה"ד) כתב, דחייב. וכן נקט **החינוך** (מצוה קפד), והוסיף, דהכל נאמר בכהן, אבל בזר לא נאמר בהדיא. **ובמנחת חינוך** (שם, ח) כתב, דכל שכן דאיכא חיובא בזר.

ד גמ', מיתניבי ואלו הן שבמיתה טמא ששימש תיובתא. נמצא למסקנא, דכהן טמא שעבד הרי חייב מיתה בידי שמים. **ובחמרא וחיבי הביא לתלמידי הרי"ף** שהקשו, אמאי פרחי כהונה מפציעין את מוחו, לישבקייה דליקטול בידי שמים. ותירצו, דמפציעין את מוחו כיון דאיהו מוותר אנפשיה, דדוקא בלקה ושנה אמרינן דלא קטלינן ליה אלא אחר ג' פעמים, דכיון דלוקה אפשר דאינו מוותר על נפשו, אבל הכא דלא לקי כלל ודאי מוותר על נפשו מיד. ואין להקשות, דאם כן, אף האוכל טבל זור האוכל תרומה, וכל חייבי מיתות בידי שמים שאינם לוקים, נימא דמוותרי אנפשייהו ונהרגם, דיש לומר דלא גזרו חכמים אלא בטמא ששימש, דבפרהסיא הוא, דהא דוקא אם ראוהו בשעת עבודה, איתא להאי דינא, אבל כל שאר חייבי מיתות, כיון דאפשר לעבור עליהן בצנעא, אינם נהרגים אפילו עשו בפרהסיא.

ה גמ', גופא ואלו שבמיתה. הקשה **הרמב"ן בספר המצות** (שורש ה'), אמאי לא מנו כהן המניח עבודה ויוצא. **ובר"ן** הקשה, אמאי לא תני טבול יום שאכל את התרומה במיתה. אמנם **תוס'** (בעמוד ב') **ד"ה ויליף**, לא פשיטא להו דטבול יום שאכל תרומה במיתה, ועיין **משנה למלך** (פ"ז מתרומות ה"א).

ו גמ', האוכל את הטבל וכו'. ואיסור טבל הכא היינו כל שלא הורמו כל המעשרות, ואפילו הורמו כולם, מלבד מעשר שני, לוקה עליו כמבואר **במכות** (דף טז:). ועיין **ברמב"ם** (פ"י ממאכלות אסורות ה"ט), **ובחינוך** (מצוה רפ"ד), דכתבו דליכא חיוב מיתה אלא כשלא הורמה תרומה גדולה ותרומת מעשר. וכתב **הראב"ד** (שם) דסבר דכיון דחיוב מיתה ילפינן לקמיה מ"ולא יחללו את קדשי בני ישראל" אין לנו לחייב אלא אמה שנקרא קודש, דהיינו תרומה גדולה ותרומת מעשר, ומכל מקום הניח בצריך עיון, דהא מעשר שני נמי איקרי קודש. ועיין **במנחת חינוך** (מצוה רפד אות ה').

ז גמ', ונילף חילול חילול מנותר. הקשה **הערוך לנר**, דהא לענין מיתה או כרת ליכא נפקותא לדידן, דהא דין שמים הוא, וקמי שמיא גליא, ואף לענין מלקות ליכא נפקותא דאתרווייהו לקי, וכל הנפקותא אינה אלא לענין קרבן דאשגגת כרת מייתי קרבן, ואשגגת מיתה לא, ואם כן מאי מקשה דנילף מנותר, הא קרבן קולא הוי, דהא אי לא מיחייב מייתי חולין לעורה, וכמו שכתבו **תוס' בחולין** (דף י:): **ד"ה אלא**, ואם כן שפיר ילפינן לחומרא מתרומה דליכא קרבן.

ח רש"י ד"ה תרומה חוצה לארץ וכו'. סימן הוא וכו' תרומה מעורבת בו

שבני ישראל ינזרו עצמם מן הקודש, ועיין ערוך לנר.

טז גמ', אדרבה מנותר הוי ליה למילף שכן קודש פנים. הקשה הערוך לנר, דהוי ליה למיחשב אף שאינם פירות מה שאין כן תרומה דהוי פירות. וכן הוי ליה למיחשב חוצה לארץ, דטמא ששמש ונותר נהגו במשכן ובמה, מה שאין כן דין תרומה.

יז תוס' ד"ה וטבול יום, בתוה"ד, ואין לתרץ דאי לאו אלא חד ריבויא, לא הוה מוקמינן ליה, אלא במחוסר כיפורים וכו'. הקשה המהרש"א, הא כי היכי דגלי בטבול יום דלא נילף מיניה מחוסר כיפורים משום דטבול יום חמור דפוסל בתרומה, ואפילו הכי כיון דגלי בטבול יום דטמא, אף דקלישא טומאתו, שוב דרשינן "מ"וטהרה" מכלל שהיא טמאה, אם כן הכא נמי, אף דמוקמינן חד ריבוי למחוסר כיפורים, ולא ילפינן לטבול יום, (כיוון דהוי מחוסר כיפורים ומחוסר מעשה), מכל מקום כיון דגלי דמחוסר כיפורים דטמא, אף דקלישא טומאתו, תו דרשינן ו"טהר" מכלל שהוא טמא לרבות טבול יום. ובמרגליות הים ביאר דברי התוס', עיין שם.

יח בא"ד, ונראה לר"ת וכו'. **בחדושי הר"ן** כתב תירץ קושיות תוס' בשם הרמב"ן, דאי אפשר למילף מהא דכתיב "ובא השמש וטהר", שטבול יום דינו כטמא אף לעבודה וביאת מקדש, משום דמהאי קרא יליף, שטבול יום אסור באכילת תרומה וחייב מיתה. ומאי דילפינן שמחוסר כיפורים אסור בעבודה וחייב מיתה, מ"וכפר עליה הכהן וטהרה", אף דקרא דהתם מיירי באיסור אכילת קודש, וביאת מקדש. צריך לומר, שחכמים ילפי לה מיתור דאיכא בהאי קרא ד"וכפר עליה הכהן וטהרה". ועיין בדבריו באריכות.

יט גמ', תניהו ענין לטבול יום ששימש. הקשה המרגליות הים, הא בעינן לילף מהאי קרא עבודות שאינן תמות, וכדלעיל (בעמוד א'), אזוהרה ליוצק ובולל מנין, תלמוד לומר "ולא יחללו". והערוך לנר כתב, דילפי מדהוי מצי למיכתב "ולא יחלו" וכתיב "ולא יחללו", ואף דאכתי מצריכנן חד חילול לגופיה דמחלל עבודה, מכל מקום לגבי תרומה מיותר חד חילול, והוי גזירה שוה מופנה מצד אחד.

כ תוס' ד"ה אין, הקשה הר"ר יעקב דאורלינש וכו'. כתב היד רמה, דגם כשבגדיהם עליהם, אם יחללו עבודה מחמת טבול יום, או מחוסר כיפורים, ימותו. ובביאור רי"פ פערלא לספר המצות לרס"ג (חלק ג' עמוד ח') הקשה, דקרא לא כתיב הכי, דבקרא דפרשת תצוה (שמות כח) כתיב, "והיו על אהרן ועל בניו בבואם אל אהל מועד, או בגשתם אל המזבח לשרת בקודש, ולא ישאו עון ומתו וגו'", אבל קרא ד"ומתו בו כי יחללוהו", כתיב בפרשת אמור (ויקרא כב), גבי זר האוכל תרומה, ואם כן אי אפשר לפרש קרא, ד"ולא ישאו עון ומתו", על טבול יום ומחוסר כיפורים, דאם כן בעינן לפרושי, שבבגדיהם עליהם אינה במיתה, והיפך ממה שכתב היד רמה.

כא בא"ד, ותירץ דההיא מיתה אמכנסיים כתיבא. המשך חכמה (שמות פרק כח פסוק מ) ביאר, דכל דבר המביא כבוד בהיותו, לא יהיה בחסרונו פחיתות, אבל דבר שבהיעדרו יהיה פחיתות, לא יהיה בהיותו שלמות וכבוד. והנה בגדים אלו יביאו בהיותם כבוד, אבל המכנסים (פסוק מב) בלבשו אותם אינם מביאים כבוד, אולם בהעדרם יש פחיתות, לכן כתב מיתה על המכנסים, שאם לא ילבש אותם יהיה פחיתות וחייב מיתה על ביאה ריקנית באהל מועד בלי מכנסים. אבל על שאר בגדי כהונה אינו חייב בחסרונם.

כב גמ', פרועי ראש מנלן. המהרש"א הביא קושיית הכסף משנה (פ"א מביאת מקדש), מה צורך יש בהיקש פרועי ראש לשתויי יין, הא מקרא מפורש "ראשיכם אל תפרעו ולא תמותו". ובערוך לנר יישב, דהנה הרמב"ם (פ"א מביאת מקדש ה"ח) כתב, דפרועי ראש לא מיחייבי, אלא רק בשעת ביאה, משום דילפינן משתויי יין. והראב"ד (שם) השיג עליו, וסבר, דגם שלא בשעת ביאה. וביאר הערוך לנר בדעת הרמב"ם, דדייק לה מברייתא דידן, דמיירי בשימש, ולכך בעי הגמ' לאתויי קרא דיוחזקאל, דקרא דתורה, סתמא כתיב, ולא פרט ביה עבודה דוקא.

כג גמ', כל בן נכר ערל לב. דעת הלקוטי הלכות (כב: בזבח תודה ד"ה ערל),

דמחלל שבת בפרהסיא, הוא כבן נכר כיון שדינו כמומר לכל התורה. אמנם האחייעזר (חלק ג' סימן כ' סעיף א') דייק דמדכתב הרמב"ם (פ"ט מביאת מקדש ה"טו), שעובד עבודה זרה פסול, משמע שדוקא הוא, אבל מחלל שבת בפרהסיא לא.

כד רש"י ד"ה בן נכר, כהן מומר לעבודה זרה. הקשה הערוך לנר, אמאי לא חשיב בן נכר בהדי ערל בברייתא (בעמוד א'). ותירץ, דבלאו הכי הוא בכרת, משום שעובד עבודה זרה.

דף פד ע"א

א רש"י ד"ה וערל בשר, שמתו אחיו מחמת מילה. אמנם תוס' בזבחים (כב: ד"ה ערל כתבו, בשם רבינו תם, דדוקא מומר לערלות אית ליה דין ערל, אבל מתו אחיו מחמת מילה אינו בכלל ערל. וכתב הערוך לנר לעיל (פג). על רש"י ד"ה אבל ערל, דרש"י סבר כראב"ד (פ"א ממילה ה"ב), דמי שלא מל עצמו, כשהגיע לשני גדלות חייב כרת אף אם ימול אחר כך, ומשום הכי הוקשה לו אמאי דאיתא בברייתא, שערל שעבד חייב מיתה, הא אף בלא שעבד חייב כרת על שלא מל עצמו, לכך פירש דהיינו שלא מל באונס, והוסיף (בדף פג: בד"ה בן נכר כהן מומר) דמשום הכי ר"ת שהשיג על רש"י בזבחים (יח). ד"ה אתיא חוקה, וכתב בתוס' ד"ה אתיא, דבסתם ערל איירי, לא השיג כאן.

ב רש"י ד"ה לא יבא, והיינו אזוהרה מדברי קבלה בעלמא, ולא לקי עלה. אבל הרמב"ם (פ"ו מביאת מקדש ה"ח) כתב, דערל שעבד חילל עבודתו ולוקה כזר שעבד, אבל אינו חייב מיתה. וביאר הר"י קורקוס (שם), דאיתא בגמ' לעיל (כב: ובזבחים (כג:), דהלכה למשה מסיני נאמרה דהוי כזר. ויחזקאל פירשה, דהוא כזר לאיסור ולמלקות, ולא למיתה. והאגרות משה (אורח חיים ח"ב סימן לג ענף ב' ד"ה והנה מצינו) כתב, דרש"י סבר דפסול ערל הוא פסול חדש, ואין לוקין על הלכה למשה מסיני.

ג גמ', ונילף חילול חילול מתרומה. הקשה התוס' הרא"ש, דהוה ליה למילף מנותר, דחלול יחיד מחילול יחיד עדיף, כדאמרינן לעיל (פג:), חלול דרבים מחלול דרבים עדיף. ותירץ, דפסול הגוף דעבודה מפסול הגוף דעבודה עדיף. ובמהרש"א כתב, דהגמ' עדיפא מקשה.

ד גמ', מי כתיב בגופיה וכו'. כתב הרמב"ם (פ"ב מביאת מקדש ה"ח), דאונן שעבד אינו לוקה. וטעמא, דעיקר מאי דכתיב ו"לא יחלל" אתי להורות היתר ולא איסור, דהרי קרא קאמר, דאין צריך להתרחק מלעבוד, דאף על פי שיעבוד עבודה לא יחלל אותה, ורק מכח הכלל בא האיסור של האחר וכו', ואם כן לא ילפינן גזירה שוה, ועיין לשון הרמב"ם בספר המצות (מצוה קס"ה), (ובהא נמי נתיישבו קושיות התוס' ד"ה וכל).

ה תוס' ד"ה וכל דבר, דילפינן שתויי יין חוקה חוקה. ביאר הערוך לנר, דטעמא, דדבר הבא מכלל אין דנים בגזירה שוה, משום דלא שייך למילף בגזירה שוה, אלא היכי דהתיבה שנמסרה לגזירה שוה כתיבא להדיא, ולא מכללא, והכא תיבת "חוקה" שנכתבה לגזירה שוה, כתובה להדיא, ולא מכללא. וכן ביאר, במה שכתבו התוס' בהמשך דבריהם, דבכל הנהו דכתיב ו"לא יחללו", ודייקנן הא עבדו חיללו, אין נחשב לדבר הבא מהכלל, משום ד"ולא יחללו" כתוב בטמא ששימש, אבל אונן לא נכתב גבי כהן הדיוט, אלא גבי כהן גדול, ובהן הדיוט אתי מכללא.

ו גמ', יושב מנלן. הקשו התוס' בזבחים (טז). ד"ה מיושב וכו', הא ישיבה אסורה בעזרה, כדאיתא ביומא (כה). אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד. ותירצו, דאינו מן התורה. ועוד, דצריך קרא להשתחואה. אכן רש"י לקמן (קא): ד"ה גמירי כתב, דהוי הלכה למשה מסיני.

ז רש"י ד"ה ולא לישיבה, דכיון דלא נבחר הוה ליה כזר. הקשה היד רמה, אם כן ליהוי במיתה ולא מימעט מג' כתובים, דזר בהדיא כתיב ביה מיתה, וכיון דהוי כזר אין צריך ללמוד ממקום אחר, דאי לא תימא הכי גם מחוסר בגדים מנא לן דהוי במיתה. ועיין בשפת אמת בזבחים (כג:). ובחדושי הר"ן חילק בין מחוסר בגדים ליושב, דגבי מחוסר בגדים כתיב "והיתה לו כהונת

פרק אלו הן הנחנקין

טז) מתני', אלו הן הנחנקין וכו'. כתב בחדושי הר"ן, דהנחנקין הוא פרק עשירי ולאחריו פרק חלק, וכן נקט רש"י לקמן (צ): **ד"ה כל ישראל, ובמכות (ב): ד"ה התם קאי,** כיון שבתחילה מונה המשנה את כל העבירות שחייבין עליהם ד' מיתות בית דין, ולאחר מכן את העבירות שהעושה אותן, אין לו חלק לעולם הבא, אבל בסדר המשנה, חלק הוא פרק עשירי, והנחנקין פרק אחד עשר, וכן הוא בירושלמי, ברי"ף, וברמב"ם בפירושי המשניות, ועיין בחדושי הר"ן בטעמא דמילתא.

יז) גמ', אלא למאן דאמר חנק חמור וכו'. הקשה הפרי מגדים (אורח חיים סימן שכח סעיף לג), הרי בן מתייחס לאביו משום ד"רוב בעילות אחר הבעל", נמצא דלהוה אמינא אדם ההורג את המוחזק להיות אביו, חייב חנק מדין "רוב", והרי שיטת ר"ת בחולין (יא): **ד"ה ליחוש,** דבאדם דודאי חייב מיתה, ויש להסתפק באיזו מיתה נידון, אין הולכין אחר הרוב. ועיין מה שתיירץ בשו"ת הגרע"א (תנינא סימן קכט).

יח) גמ', שם. קושיית הגמ' אליבא דרבי יונתן דסבר לעיל (נב): דאף לרבי שמעון דחנק חמור, סתם מיתה האמורה בתורה חנק היא.

יט) גמ', וכתוב "או באיבה". כתב הערוך לנר, דהוצרך נמי להאי קרא, דאי מקרא קמא הוה אמינא, דהכא גלי קרא דכל מקום שכתוב הכאה, אפילו סתם, היינו מיתה. אבל מדהוצרך הכתוב גם גבי "או באיבה", למכתב "יומות", מוכח, דדוקא באותן דגלי קרא מיתה, הווי במיתה, הא בשאר הכאה בלא מיתה.

כ) גמ', שמע מינה כל היכא דאיכא הכאה סתם לאו מיתה הוא. הקשה בחדושי הר"ן, הא כתיב "ואיש כי יכה, כל נפש אדם מות יומת", וההיא הכאה, ודאי הכאה דמיתה היא. ותיירץ, דכיון דכתיב נפש, הכאה של מיתה משמע.

כא) תוס' ד"ה ה"ג וכו', ולא כמו שכתוב בספרים "כל מכה נפש", דבפרק יוצא דופן גמרינן, בן יום אחד דההורגו חייב, ומפיק ליה מדכתיב, ואיש כי יכה כל נפש נפש כל דהו. אמנם התוס' בנדה (מד): **ד"ה איש** הקשו מסוגיין, דמפיק ליה מקרא ד"כל מכה נפש".

כב) תוס' ד"ה איש דבר, יש ספרים שכתוב בהן אשה לא ואע"ג דהשוה הכתוב אשה לאיש וכו'. וכן הקשה בחדושי הר"ן. ותיירץ, דכיון דכתיב איש, אית לן למעוטי אשה. וביד דוד כתב, דהשוה הכתוב אשה לאיש, מיירי באשה שעוברת את העבירה, כמו איש, ולא באופן שהעבירה, נעשתה באשה.

כג) רש"י ד"ה אפילו נפלים, כגון בן תשעה וראשו אטום, או מי שיש לו שני גבין. כתב הסנהדרין קטנה, דרש"י לשיטתו (תוס' ביבמות (לו): ד"ה הא) דדווקא ילד שמת מאליו הווי ספק נפל, אבל אם נהרג על יד שנפל מן הגג וכדומה, אינו נפל. אבל לשיטת התוס' (שם) דפליג, יש לפרש דפטור נפלים דסוגיין, בכל ילד פחות מבן חודש.

כד) תוס' ד"ה הוה, היכי מחייב דמי וולדות הא מיחייב מיתה. הקשה הרש"ש, הרי אפילו מכירים אנו בו שהוא בן קיימא, ההורגו פטור, ובהכרח דאיכא פטור מיוחד בעובר.

כה) תוס' ד"ה הכחישה באבנים וכו', בתוה"ד, לא שייכי ד' דברים וכו'. בגליון הש"ס ציין, לדברי התוס' בגיטין (מב): **ד"ה ושור,** שהביאו דברי ר"ח, דבבהמה לא שייך שבת, משום דשבתה בכלל הנוק שנפחתה דמיה. והקשה, התייבח במקום דאיכא נוק, אבל במקום דליכא נוק, יתחייב על השבת.

כו) גמ', רב מתנא אומר "ואהבת לרעך כמוך". נסתפק המנחת חינוך (מצוה לג), האם תשובה גרידא מכפרת על ביטול מצות כיבוד אב, דהיינו דהוויא מצוה למקום, או שמא בעינן נמי בקשת מחילה וריצוי, דהוויא מצוה שבין אדם לחבירו. ופשט מדברי רב מתנא, דכולל מצות כיבוד אב בכלל "ואהבת לרעך כמוך", שהוא יסוד תורת המצוות שבין אדם לחבירו. ובברכת אברהם

עולם" לומר שאם אין בגדיהם עליהם, אין שם כהונה עליהם אלא זרות, ונאפשר לבאר דרש"י סבר כהיד רמה, דהרי לא כתב דהווי זר אלא בזר, וכוונתו דלענין דינו דמי לזר, וכן משמע מרש"י בזבחים (כד): **ד"ה שני כתובים,** שהקשה קושיות הרמ"ה. (י.א.).

ח) גמ', בעל מום רבי אומר במיתה, וחכמים אומרים באזהרה. בביאור רי"פ פערלא (ספר המצוות לר"ס"ג חלק ג' עמוד צ"ג) הקשה, מאי נפקא מינה, בהאי פלוגתא. ותיירץ, דנפקא מינה, לפי מה שמבואר לעיל (פא): שאם לקה ושנה בחייבי כריתות מכניסים אותו לכיפה. והוא הדין בחייבי מיתות בידי שמים, ומעתה לרבי אם ילקה ושנה יכניסוהו לכיפה. ועיין שם מה שתיירץ עוד.

ט) גמ', אלא מטמא ששימש גמר. הקשה הר"ן, הרי יש ד' סיבות למילף מנותר, וד' סיבות למילף מטמא ששימש, דמנותר בעינן למילף, משום ששניהם קודש, פנים, פיגול ונותר, וגם כתיב בתרווייהו חילול בלשון יחיד, ומטמא ששימש יש ללמוד משום ששניהם קודש, פנים, פיגול ונותר, ותרווייהו פסול הגוף, ואם כן, אמאי ילפינן מטמא ששימש. ותיירץ, דלשון חילול דבעל מום לא דמי ללשון חילול דנותר, משום דבעל מום כתיב "ולא יחלל" בלשון עתיד, ובנותר כתיב "כי את קודש ה' חילל" בלשון עבר. והחמרא וחיי הביא בשם רבינו פרץ, דלעיל אמרו דעדיף למילף חילול דרבים מחילול דרבים, משום דהכתוב שינה לכותבו בלשון רבים, ובא ללמדנו שנלמד מחילול דרבים, אבל הכא דכתיב חילול בלשון יחיד, אינו שינוי לשון.

י) תוס' ד"ה בו וכו', בסוה"ד, וטבל אף על גב דלאו פסול טומאה הוא, דמי לתרומה טפי מהני. (והיינו משום דבשניהם איכא דין הפרשה). וביד רמה כתב, שמייעטו רק בעל מום, שלא נלמד חילול של יחיד שכתוב בו, מחילול דרבים שכתוב בטמא ששימש, אבל טמא ששימש וטבל לומדים מתרומה, כיון דבתרווייהו כתיב "חילול" בלשון רבים.

יא) גמ', נאמר כאן וכו'. לכאורה צריך עיון מה הדמיון, הרי גוונא דאנשי קרח לא היה במשכן, אלא מחוצה לו. ויש לומר, דכיון דאין איסור קריבה לזר בבית המקדש, אלא הווי רק איסור עבודה, ממילא אין חילוק אם הווי במשכן או מחוצה לו.

דף פד ע"ב

יב) רש"י ד"ה בן נכר, כהן מומר לעבודה זרה. הקשה הערוך לנר, אמאי לא קחשיב בברייתא (בעמוד א') נמי בן נכר בהדי ערל. ותיירץ, דבלאו הכי הווי בכרת, דהא עובד עבודה זרה.

יג) גמ', נאמר כאן והור הקרב וכו'. במרגלויות הים הביא מאי הים שהעיר מכאן, לדברי התוס' לעיל (טו): **ד"ה אימא וכו',** דכתבו, ד"ימות" משמע בידי שמים, ו"ימות" בידי בית דין.

יד) גמ', אף כאן בחנק. הקשה הערוך לנר, כיון דרבי יוחנן בן נורי סבר, דנביא שהדיח בחנק, על כרחך סבירא ליה, דסתם מיתה שבתורה הווי חנק, אם כן, גזירה שוה מנביא שהדיח למה לי. ותיירץ, דאי לאו הגזירה שוה הוא אמינא דילפינן זר, בגזירה שוה דחלול חלול מתרומה, דבמיתה בידי שמים הווי, ולא בחנק.

טו) גמ', ורבי ישמעאל סבר דנין וכו'. הקשה הרש"ש, הרי מצינו לשון "ימות" גבי הדיוט, כגון "בנקבו שם יומת", וכדו', ובכל אלו מיתתם בידי אדם, ואמאי לא יליף רבי ישמעאל מנייהו. ותיירץ, דהדיוט היינו שעשה דבר שהוא הדיוט אליו, כגון זר ששימש, דהווי הדיוט לעבודה שצריכה להינתן לגדולים ממנו. ובכך מתבאר נמי הא דרבי עקיבא סבר שנביא שהדיח "אין לך הדיוט גדול מזה", והוא משום דהווי הדיוט לנבואה ואינו ראוי לה, ועושה עצמו נביא לה. ונלכאורה יש לתרץ עוד קושיית הרש"ש, דכיון דענין זר ששימש במקדש, דומה להקטרת אנשי קרח, עדיפא לן למילף מהתם.

"מקלל אביו ואמו", דהאיסור לנדות אביו ואמו, "ממקלה אביו ואמו". שהיא הוזהרה לבנות אביו ואמו כמו שכתב הרמב"ם (פ"ה מממרים הל' טו). אמנם הוא עצמו רצה לומר דיותר היה נראה לפרש, דלקללו אינו נידוי, אלא קריאת הפרשה ד"והפלה ה' את מכותך" שקורין הדיינים בשעת המלקות כדאייתא במכות (כב:) והיא קללה ממש דהיינו אלה הכתובה בתורה כדאייתא בשבועות (לה). וצריך עיון אי קריאה זו עשה היא, דאתיא מ"בבבבבב תהיה בקריאה תהא" וכתב לעיין במועד קטן (יד:) תוס' ד"ה מהו.

ג) גמ', ואחר נמי התירו אלא כבוד שמים עדיף וכו'. הקשה הערוך לנר, ומי דמיא, דהא באחר ליכא בהכאה אלא איסור לאו, ועשה דקיום שליחות בית דין דוחה אותה, אבל בבן איכא חיוב חנק, ואין עשה דוחה לאו שחייבים עליו מיתת בית דין כמבואר ביבמות (ה:). ותירץ, דמכה חבירו עובר בלאו ד"לא יוסיף", ובעשה ד"ואהבת לרעך כמוך", ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה.

ד) גמ', אחר גברא קטילא הוא. הקשה הערוך לנר, היאך סלקא דעתך דמשום דגברא קטילא הוא לא יתחייב מכהו, והרי היוצא ליהרג נודר ומעריך, מקדיש ומזין עליו מדם חטאתו ואשמו, אלמא כחי הוא לכל דבר. ועוד, מאי קשיא ממביישו ישן ומת דחייב, הא התם יש לחייבו משום דמתביישין בניו.

ה) רש"י ד"ה ומה במקום מצוה וכו', ויליף אזהרה למכה אביו או חבירו מהכא. והרמב"ם (פ"ה מחובל ומזיק ה"א) כתב, דהחובל בחבירו עובר בלאו שנאמר "לא יוסיף", ונלמד מקל וחומר משליח בית דין המוסיף הכאה. ובטור (ה"מ סי' תכ) כתב, דהמכה חבירו עובר משום "פן יוסיף". וכתב הב"ח (ס"א), דמהקל וחומר למדו שיש איסור בהכאת חבירו, אבל חיוב מלקות אי אפשר ללמוד דאין עונשין מן הדין. והא דמזוהרין מן הדין, כתב החמרא וחי בשם תלמידי הרי"ף, דכיון דעונש מפורש בקרא, שפיר איכא למילף האזהרה מן הדין. ועיין באות הבאה.

ו) תוס' ד"ה הכהו וכו', תימה הא "פן יוסיף" לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין. בשו"ת הרדב"ז (חלק ב' סימן תתיא) תירץ, דהאזהרה למכה אביו, אינה בכלל עיקר משמעות "לא יוסיף", שהוא לאו למכה חבירו, ומכה אביו בכלל אותו לאו, משום שאם מכה חבירו עובר בלאו, כל שכן מכה אביו, ולכך אינו נחשב לאו הניתן לאזהרת מיתת בית דין.

ז) גמ', מאי פטור דקאמר פטור מממון. ולכאורה צריך עיון, דהרי הברייתא איירא בגוונא דהכהו וקיללו ואקללה ליכא חיוב ממון, ועל כרחך דאיירינן לענין חיוב מלקות, ואי אפשר לאוקמא לענין פטור מממון (י.א.). אמנם יש ליישב מתרי טעמי, א. דבאמת הגמ' הדרא לענין מקלל בהמשך ופטרה משום דאינו עושה מעשה עמך. ב. דמאן לימא דאיירינן בהכאה או קללה, הא לשון הברייתא ד"הכהו וקיללו", דהיינו דעביד תרווייהו, וכמו לענין הכאה סברת הגמ' עתה דחייב מלקות, כן לענין קללה.

ח) רש"י ד"ה בעושה, וזה שעובר עבירה שחייב מיתה, לאו עושה מעשה עמך הוא. המנחת חינוך (מצוה מח אות ד'), נסתפק בדעת רש"י, אי כוונתו דדוקא בעבר עבירה שיש בה חיוב מיתה, נקרא אינו עושה מעשה עמך, או דלמא דכיון דהכא איירינן בהאי גוונא כתב כן, אבל באמת אף בגוונא דאינו חייב מיתה, כיון דעבר במזיד הווי בכל אינו עושה מעשה עמך, וכדאייתא בבבא מציעא (סב.), גבי איסור ריבית. [אמנם תוס' בבבא מציעא (מח:) ד"ה בעודה כתבו, דאיכא גוונא דחשיב אינו עושה מעשה עמך, רק כלפי העבירה שעשה, כגון בגוונא דמקללין למי שעבר על מי שפרע, דאינו נקרא אינו עושה מעשה עמך לענין היתר קללה בכלל, והכי נמי יש ליישב בגוונא דריבית. (א.א.).]

ט) גמ', במקוים שבעמך. כתב בחדושי הר"ן, דפטור "מקוים שבעמך" אינו אלא לגבי מלקות ומיתה, אבל ממנו לא הותר.

י) גמ', אי הכי בנו נמיו, מידי דהווי לאחר מיתה. הקשה המנחת חינוך (מצוה ד'), הא עיקר האזהרה אינו אלא מלאו דלא יוסיף ובאחר פטור, ונהי דעונש שמענו אזהרה מנין. ובאבי עזרי (פ"ה מחובל ומזיק ה"ג) תירץ, במה

ביאר, דבהא נחלקו רב מתנא ורב דימי, דרב מתנא סבר, דכיבוד אב הוי מצוה שבין אדם למקום, ולכן סגי ליה ב"ואהבת", למילף דשרי להקיז לאביו דם, ורב דימי סבירא ליה, דכיבוד אב מצוה למקום היא, בעינן ילפותא מיוחדת להתיר ההקזה.

כז) גמ', רב לא שביק לבריה, למישקל ליה סילוא. כתב הרא"ש (סימן א'), דרב ומר בריה דרבינא פליגי אדרב מתנא ורב דימי בר חנינא, דדרשו מקראי, דהתורה התירה הכאת האב לרפואה, וסברי דהתורה לא התירה זאת, ואם מקיז לו דם וחובל בו בכוונה בעדים והתראה, חייב חנק, אף שכוונתו לרפאותו, ואפילו ליטול קוץ מבשרו אסור, שמא יחובל בו בלא כוונה, ויבא לידי שגגת איסור חמור. וכן נפסק בשולחן ערוך (יורה דעה רמא ג'). אמנם הרמב"ם (פ"ה ממרים ה"ז כפי שפירש הבית יוסף יורה דעה רמא ג') פליג, וכתב, דאינהו מודו דמעיקר הדין מותר לבן לחבול באביו לצורך רפואה, אלא דלכתחילה, עדיף שיעשה על ידי אחר, במקום דאפשר, ואין חילוק בין הקזה, ובין למישקל קוץ. ורבינו ירוחם (נתיב א' חלק ד') כתב, דהקזה מותר אף בדאיכא אחר, אבל למשקל קוץ, דהחשש שיעשה החבלה שלא לצורך רפואה, אסור אף דליכא אחר.

כח) גמ', והוה ליה שגגת איסור. הקשה בחדושי הר"ן, הרי אינו מתכוין להוציא דם, אלא ליטול הקוץ, או לפתוח הכויה, וגם אינו ודאי שיוציא דם, ולהלכה נפסק כרבי שמעון (שבת כט:), דדבר שאינו מתכוין מותר. ותירץ, דחייש שיטעה, ויעשה באופן שודאי יגרום להוצאת דם, והוי פסיק רישא, ואף שטעה בעשותו כן הוי שגגת איסור. ובתוס' לקמן (פה.) ד"ה ורבי שמעון כתבו, דאינו מתכוין פטור דווקא גבי שבת, משום דלא הוי מלאכת מחשבת, ומשמע דבשאר איסורים, אינו מתכוין אסור מדאורייתא.

כט) גמ', שגגת חנק. הקשה הרמב"ן בתורת האדם (ענין הסכנה ד"ה בפרק החובל), כיצד מותר לכל אדם לעסוק ברפואת חבירו, אי איכא חששא שמא ימות מחמת הטיפול, הא הוי שגגת רציחה, דחייבים עליה במזיד מיתת בית דין. ותירץ, דכיון דנתנה התורה רשות לרופא לרפואה, הוי אונס ומותר, אמנם בן לגבי אביו לענין חבלה חמור, משום דהוי שגגת חנק. והוסיף, דכיון דהותר לאחר להיכנס לספק שגגת לאו כדי לרפואה, ממילא אם חבל במטופל בטעות, אפשר שאינו חייב אפילו בדיני שמים. אמנם השולחן ערוך (יורה דעה סימן של"ו סעיף א') פסק, דרופא שהמית ונודע לו ששגג, גולה על ידו, [וחזינן שדינו כשוגג ולא כאנוס]. ועיין שו"ת מנחת יצחק (חלק ג' סימן קד סק"ו) שהאריך בזה.

ל) גמ', שם. כתב המנחת חינוך (מצוה מח) דמסתברא, דאם אביו מוחל ומצוה לו לעשות אינו עובר כלל, וכן בחובל חבירו. אמנם איתא בשאלתות (סוף שאילתא ס'), אהא דאמרו בקידושין (לב:), דהאב שמחל על כבודו, כבודו מחול, דהיינו כבודו, אבל הכאתו וקללתו לא. ובהעמק שאלה כתב, דאף קללה כן, דהרי אף המקלל עצמו עובר בלא תעשה. ועיין מנחת שלמה (קמא סימן לב).

לא) רש"י ד"ה מקלקל הוא, ואין מחייב במקלקל אלא רבי שמעון וכו'. ביאר המהרש"א דבריו, דרבי שמעון לא מחייב סקילה אלא במתכוין, אלא דפריך לרבי שמעון דכיון דמתכוין חייב, בלא מתכוין הוי שגגת סקילה.

דף פה ע"א

א) גמ', בן מהו שיעשה שליח לאביו להכותו ולקללו. השאלתות בפרשת בלק (קלד ד"ה ברם) ביאר, דספק הגמ' אם כבוד שמים עדיף, או דכיון דאפשר לעשותו על ידי אחרים אסור, וכן כתב ר"י מלוניל. עיין לקמן אות יב.

ב) רש"י ד"ה מהו שיעשה שליח, בית דין לאביו אם נתחייב אביו נידוי. כתב המאירי, דמיירי בנידוי שיש בו קללה בשם ה', ודלעיל (סו.), דליכא חיוב מיתה במקלל אביו, אלא אם הזכיר שם ה'. אמנם החזון איש (סנהדרין סימן כ' סעיף ז' ד"ה ולפי"ז) כתב, דאיכא איסור דאורייתא גם בקללה בלי הזכרת שם ה'. ובערוך לנר רצה לומר, דבנידוי ליכא קללה, ואין כוונת רש"י לאיסור

שהתורה גילתה לנו דנענש אף לאחר מיתה, הווי כהוספה בעצם אזהרתו.

דף פה ע"ב

יא גמ', לכל אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו וכו'. כתב הרי"ף ביבמות (ה. מדפי הרי"ף), דאפילו לא עשה האב תשובה אסור לבן להכותו ולקללו, דהרי אמרו בסוגיין למסקנא, לכל אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו ולקללו, ומיירי גם בלא עשה האב תשובה, ומה שדרשו "ונשיא בעמך לא תאר", היינו לענין חיוב מיתה, אבל איסורא איכא. וכן כתב הרמב"ם (פ"ה ממרים הי"ב – י"ג), ועיין בדברי הלחם משנה (שם). ובברכי יוסף (יורה דעה סימן רמא סעיף ה) ביאר, דלשיטתם ספק הגמ' אם מותר לבן לעשות שליחות בית דין, היינו בין עשה תשובה בין לא עשה, ולמסקנא אסרו בכל גווני, ורב ששת התיר אף בעשה תשובה, משום דכבוד שמים דוחה כבוד אביו. והב"ח (שם ס"ד) כתב, דהאיסור לקלל ולהכות אביו רשע, אינו אלא מדרבנן, דמדאורייתא ממעטינן מ"נשיא בעמך לא תאר". ובקובץ הערות (אות פג) כתב בדעת הרמב"ם, דאף דאין חיוב כבוד באינו עושה מעשה עמך, אכתי מקרא ד"ארור מקלה אביו" לא נתמעט. אמנם התוס' ביבמות (כב:) ד"ה כשעשה תשובה כתבו, דהא דאין נעשה שליח בית דין היינו דווקא בעשה תשובה, אבל כל זמן שאינו בכלל עושה מעשה עמך, נעשה שליח בית דין.

יב גמ', חוץ ממסית, ביאר הרי"ף מלוניל, דמה שנסתפקה הגמ' לעיל אי מותר לבן להכות ולקלל את אביו בשליחות בית דין, היינו בגוונא דאפשר באחר, (עיין לעיל אות א) אבל מסית דכופר בעיקר, יש להכותו ולנדותו מיד, בלא שהות, ואין אפשרות להמתין, עד שיבוא אחר.

יג גמ', שם. כתב המנחת חינוך (מצוה מח אות טו), דלשיטת התוס' ביבמות (כב:) ד"ה בשעשה, שהאיסור הוא רק בעשה תשובה, יש לדייק, דמה שהתירו במסית היינו אף בעשה תשובה. אמנם לשיטת הרמב"ם (פ"ה ממרים הי"ב) דבן אין מכה אביו בשליחות בית דין, אף כשלא עשה תשובה, איכא למימר, דמה שהתירו לבן להכות את אביו המסית, אינו אלא בלא עשה האב תשובה, אבל בעשה תשובה אין דין "לא תחמול" ו"לא תכסה". אמנם בלשון הרמב"ם (פ"ה מעבודת כוכבים ה"ד) מבואר, דאף בעשה תשובה מותר לבן להכות את אביו המסית.

יד מתני', שהמקלל לאחר מיתה חייב. בטעמא דמילתא איתא במאירי, דמכה לאחר מיתה אינו אלא כמכה בעפר, אבל הקללה נגזרת אחר הנפש שהיא נשארת. וכן כתב ספר חסידים (סימן תקע"ו).

טו גמ', אביו ואמו קלל לאחר מיתה. הקשה המנחת חינוך (מצוה ר"ס אות ב'), דבשלמא אזהרת מקלל אביו ואמו מבואר לעיל (סו). דנפקא ליה מ"אלוקים לא תקלל" באם אינו ענין, אבל אזהרה למקלל אביו ואמו לאחר מיתה מנלן, דהא אזהרה דמקלל את הישראל, נשיא ודיין, אינה אלא מחיים, אבל לאחר מיתה לא. ובמהר"מ ש"ק (אות ב') תירץ, דאין צריך אזהרה מיוחדת לאחר מיתה, דגם לאחר מיתה נקרא אביו. ועיין לעיל אות י.

טז גמ', ועוד קל וחומר הוא וכו'. הקשה בחידושי הר"ן, הרי מכה אביו לאחר מיתה פטור, משום דאי אפשר לעשות חבורה לאחר מיתה, אבל קללה שייך לאחר מיתה, ואין דנין אפשר משאי אפשר. ותירץ, דכיון דאיכא חומרא בהכאה שאינה בקללה דחייב נמי באב שאינו עושה מעשה עמך, יש ללמוד לא להחמיר במקלל יותר מבמכה אלא להשוותם לגמרי, ואין לחייב מקלל בדבר שהמכה פטור בו, ואף אם הפטור במכה הוא משום דאי אפשר לעשות חבורה לאחר מיתה, חשיבא לחומרא אם במקלל חייב, וכדמוכח ממתניתין, דחשבה חיובא דלאחר מיתה, לחומרא דמקלל.

יז רש"י ד"ה מכה וכו', דהאי תנא סבר לא מקשינן הכאה לקללה. הקשה הערוך לנר, היאך אמר התנא, "מה מכה אינו חייב אלא מחיים אף המקלל אינו חייב אלא מחיים", הרי לא מקשינן הכאה לקללה.

יח תוס' ד"ה ומה מכה אביו וכו', בתוה"ד, ומיהו קשה לבסוף דיליף דמקלל

לאחר מיתה וכו', במהרש"א הביא, גירסא בדברי התוס' "שנעשה בו שלא בעמך כבעמך במקלל", ורצו ללמוד קל וחומר לחייב את המקלל אביו שאינו עושה מעשה עמך. והיינו דמה מכה דפטור לאחר מיתה, חייב, דאינו עושה מעשה עמך, מקלל, שחייב לאחר מיתה אינו דין שחייב באינו עושה מעשה עמך.

יט בא"ד, ויש לומר דהא גופה ילפינן השתא דמכה אביו בסקילה מקל וחומר ממקלל. הקשה בחידושי הגרע"א, הא אין עונשין מן הדין. וכתב, דאולי בין מיתה למיתה עונשין מן הדין, וצריך חיפוש לזה. ונלכאורה הדבר מפורש לעיל (נב): דאמרינן התם בר חורין מנלן (ופירש רש"י בד"ה קטל בן חורין, דלא כתיב ביה אלא מיתה סתם, וכל מיתה סתם חנק הוא). ומשני, ולא קל וחומר הוא, קטל עבדא בסייף בר חורין בחנק. וביאר היד רמה, נעין שם אות יד] דלא מיקרי אין עונשין מן הדין, כיון שאין באים לחדש עונש היכא דלא כתיבא, אלא הכא כתיבא מיתה סתם, והקל וחומר הוי גילוי מילתא דהוי בחנק. והכי נמי דכוותה, וכדברי התוס' (א.ג.).

כ גמ', קסבר מקשינן הכאה לקללה. העיר בחידושי החתם סופר, דלרבי יוחנן הלכה כסתם משנה (שבת מו.), והיאך אמר במכות (ט). דלא מקשינן הכאה לקללה. ותירץ, דהווי תרי אמוראי אליבא דרבי יוחנן.

כא מתני', הגונב נפש מישראל. כתב בשו"ת רבי בצלאל אשכנזי (סימן מב), דמקרא ד"גונב איש" ילפינן, דחיוב גונב נפש אינו אלא דרך גניבה אבל בדרך גזילה פטור, דחייבה התורה מיתה רק בגניבה מוסתרת שאין אפשרות להציל הגנב והוא אבוד לעולם. ונלכאורה צריך עיון, דכיון דבענין גניבת נפשות בעינן עדים והתראה. גם בגניבה לא שייך שיהיה מוסתר, באופן שלא יוכלו להציל הגנב]. ובמנחת חינוך (מצוה לו אות יד) כתב, דהטעם דאין החיוב אל בגנב, ולא בגולן, מדכתיב ו"גונב", דהיינו מגזירת הכתוב. והרי"ף פערלא (בספר המצות לרס"ג חלק ב' ל"ת צ"א) הקשה, היאך שייך גניבה באדם, הרי כשהגנב יודע שכעת נגב הוא, הווי גזילה.

כב תוס' ד"ה עד שיכניסנו לרשותו, בתוה"ד, ואפשר דאם הגביהו אפילו ברשות הבעלים חייב. המנחת חינוך (מצוה לג, ג) כתב, דאפשר, דגם לשיטת התוס', דלא סגי בסתם קניני גזילה, כל זמן שהוא ברשות הבעלים. מכל מקום אין צריך שיכניסו לרשותו ממש, אלא כל שמוציאו, אפילו לרשות הרבים, הוי קנין וחייב, דהעיקר, שלא ימצא ברשות בעלים.

כג בא"ד, שם. כתב הערוך לנר, דאין כוונתם שיתחייב הכא אפילו ברשות בעלים, משום דקנאו בהגבהה, כמו דחייב גם גבי גניבה מהך טעמא. דהא טובא יש לחלק ביניהו, דהתם בהמה דשפיר נקנית בהגבהה, אבל הכא אדם ואי אפשר לקנותו בהגבהה. אלא כוונתם, דכיון דהגביהו ברשות הבעלים, אם כן כשהוא בידו הוי כמו שהכניסו "לרשותו". וכן משמעות דברי רש"י ד"ה שיכניסנו לרשותו דבהכנסה לרשותו גרידא [ולא מחמת קנין] מיחייב בגניבת נפשות.

כד גמ', עימור פחות משה פרוטה איכא ביניהו. לכאורה יש לבאר, דרבי יהודה יליף מהמשך הקרא "ומכרו" דבעינן עימור דומיא דמכירה, דהיינו שוה פרוטה, ולכך דייק לכתוב במתניתין בדעת רבי יהודה "והתעמר בו [ומכרו]".

כה גמ', דרך עימור בכך או אין דרך עימור בכך. כתב הרמב"ם (פ"ט מגניבה ה"ב), דהשימוש בישן חשיב עימור, וספיקא דסוגיין קאי כשהגניבה, העימור, והמכירה, היו כשהגנב ישן. וביאר האבן האזל (שם הלכה ג'), דספק הגמ', האם כשגונבו ישן חשיב גניבה, או דלמא כיון דישן ואינו יודע שגנבו, לא חשיב גניבה, ולאחר המכירה כשהתעורר כבר יצא מרשות הגנב. והקשה, אמאי הספק כשהתעורר לאחר המכירה, הא לכאורה סגי שישן עד לאחר העימור. ובערוך לנר הקשה, דמלשון הגמ' "יש דרך עימור בכך או אין דרך עימור בכך", משמע, דהספק לגבי העימור, וכתב, דלא גרסינן ליה. ונלכאורה יש לבאר בדעת הרמב"ם, דספיקא דגמ', לגבי המכירה והגניבה, דכיון דבגוונא דישן אינו מרגיש בביטול עצמיותו, לא חשיב בזיון, ודלמא לא

תינוקות שגנב, אחד מן הקטנים הלומדים אצלו, פטור. ודייק בשו"ת המהריט"ץ (סימן קסה) מלשונו, דדוקא בקטנים איכא פטורא דמצוי בידו בקרובים ותלמידים, אבל הגונב קרוב או תלמיד גדול חייב. והקשה, דמסברא יש לפטור גם בגדול, כיון שהגנב היה מצוי בידו.

ז) גמ', מאחיו לאפוקי עבדים. הקשה האגרות משה (אבן העזר חלק א' סימן פח), אמאי בעינן מיעוט לפטור גונב עבד מאדונו, הרי העבד שייך לאדון, והוי כגניבת שורו וחמורו, ופשיטא דליכא ביה חיוב מיתה. וכתב לחדש, דמה שנצרך מיעוט הוא רק בעבד שאינו ברשות אדונו, כגון עבד שהפקירו רבו, כיוון דאכתני, איכא עליה שם עבד, עד שיקבל גט שיחרורו. ובמנחת חינוך (מצוה לו אות יג) כתב, דאפשר דהגונב עבד עובר בלאו דגניבת ממון.

ח) גמ', בני ישראל למעוטי מי שחציו וכו'. הקשו בתוספות חכמי אנגליה, אמאי בעינן מ"בני ישראל" לילף מתרי מיעוטי, לחצי עבד וחצי בן חורין, בלפותא ד"אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות". הא בלאו הכי מסתמא חצי עבד בכלל, דין גונב נפש.

ט) גמ', ורבנן מאחיו לאפוקי וכו' הקשה התוס' יו"ט (פרק יא משנה א), לשיטת רבנן שאין ממעטים עבדים מ"אחיו", אמאי כתיבא. ותירץ, דמה שדרשו לאות מ"ם, היינו משום דקודם לכן כתיב "מאחיו" והיה אפשר לכתוב "מאחיו בני ישראל" ומאי טעמא כתיב "מבני ישראל".

י) גמ', רבי יוחנן אמר מלא ימכרו, ממכרת עבד. מבואר ברמב"ם (פ"א מעבדים ה"ה), דעיקר לאו זה נאמר על מי שהוא בן חורין ומוכרים אותו בית דין לעבד עברי, בדרכי מכירת עבד כנעני. והקשה האור שמח (פ"ט מגניבה ה"ו), אמאי לעיל הוצרכו לדרשה לפטור גונב עבד ומכרו, הרי בעבד לא יתכן שיעבור אלאו ד"לא ימכרו ממכרת עבד", דהא כל ענין הלאו שאסור למכור לישראל בן חורין לעבדות באופן של מכירת עבדים, וכיון שלא עבר על הלאו דמכירה פשיטא דאין חייב מיתה.

יא) רש"י ד"ה דבר מלמד מעניינו, אם אי אתה יודע וכו'. הקשה הערוך לנר, הא מבואר ברש"י ד"ה במה, שדבר הלמד מעניינו היינו לדמות את הדבר לקראי שלפניו ושלאחריו, ואם כן "לא תגנוב" איכא לדמויי נמי ל"לא תחמוד", ובלא תחמוד ליכא חיוב מיתה בית דין. ועוד, דלדבריו יש לפרש הא דאיתא בסמוך לגבי "לא תגנובו", דקרא מיירי בעונש ממון כיון דעסיק באיסורים שמתחייבים עליהם ממון, ואינו כן, דהרי איכא התם כמה לאוין שאינם תשלומי ממון, כגון "ולא תכחשו ולא תשקרו". ועוד הקשה, דלדבריו הוי לגמ' למימר, "בדיני נפשות" ולא בנפשות.

יב) גמ', איתמר עדי גניבה ועדי מכירה בנפש וכו'. הקשו הבעל המאור (י"ט מדפי הרי"ף) ובחודשי הר"ן, דיותר היה ראוי שיחלקו, על חיוב הגנב, וממילא נדע, דלחזקיה שאין חיוב לגנב, אין חיוב לעדים כשהחזמו. ותירץ הבעל המאור, דבאמת היו יכולים להקשות כן לסלקא דעתין, אבל רב פפא עדיפא מקשה, ולתירוצא דרב פפא, לא קשה מידי. והרמב"ן במלחמות (ד"ה איתמר) תירץ, דכוחו דרב יוחנן אתו להשמיענו, דאף את עדי הגניבה הוא מחייב מיתה אם החזמו, ולא אמרינן יאמרו להלקותו באנו, ולא סבירא ליה דבר ואפילו חצי דבר. וכן תירץ המאירי. והר"ן הוסיף לתרץ עיין שם.

יג) רש"י ד"ה עדי גניבה ועדי מכירה, בתוה"ד, וכיון דאינהו לא מקטלי איהו נמי אם לא החזמו לא מקטיל, דהויא ליה עדות שאי אתה יכול להזימה. תמה המהרש"ל, הא כיון דעדות שני הכתות חשיבא חצי דבר, אין עדותן מתקבלת, ופשיטא דהגנב פטור ולא בעינן לטעמא ד"עדות שאי אתה יכול להזימה". ותירץ המהרש"א, דכיון דהמחלוקת נאמרה לגבי חיוב העדים, יש לנו לתלות דין הגנב בדין העדים. ועיין בערוך לנר.

יד) תוס' ד"ה דבר וכו', בתוה"ד, דלא בכל מקום ממעטים חצי דבר ומצינו בכמה מקומות להפך. כתב בחידושי רבי מאיר שמחה, דפסולא דחצי דבר אינו מגזירת הכתוב אלא סברא, דכיון דאין חיוב הומה על חצי דבר, דהרי העדות נוצרת רק בהצטרפות כת עדים נוספת, ואין העדים נעשים זוממין עד שיוזמו כולם, אין העדים חוששים לשקר על חצי דבר, משום דסברי,

מחייב על עצם גניבת הנפשות, אלא משום דמכירה וגניבה הוו "עימור", ולפיכך נקטה הגמ' הספק בלשון "דרך עימור" או לאו "דרך עימור".

כו) גמ', ישן דוגא עליה. ולכאורה צריך ביאור, דספק הגמ' לענין מכרו ישן, ולענין המכירה מה עימור יש אי נסמך עליו, הרי סמיכה זו אין לה כלום למעשה המכירה, אף אי נסמך עליו באותה שעה].

כז) גמ', אשה דאוקמה באפי זיקא. הקשה הרש"ש, הא עובר ירך אמו הוא, ובשימוש דאמו חשיב נמי שימוש העובר. ותירץ, דבעינן שיהיה בעימור ערך ממוני, ועימור דעובר אין בו שיווי כלל, דגם בלעדיו היתה האשה עושה מה שעשתה, ואדרבה הוא מכביד עליה את המלאכה. ולכאורה דבריו צרכים עיון דאי משום עובר ירך אמו, הא שווי העימור דאימו נחשב עימור גבי, כמו לענין היא וולדה נגחו. ולכאורה אי אמרינן דבעינן עימור מחמת המכירה איכא למימר, דכיון דכלפי אמו לא חשיב עימור המחייב, דהא לא מכרה, אי אפשר להחשיבו עימור המחייב לגבי העובר, כיון דטפל לאמו. (י.א.).

כח) רש"י ד"ה ועדיין ישנו ברשותו, ברשות הנגב שעדיין לא הכניסו גנב ברשותו. וכן כתב הרמב"ם (פ"ט מגניבה ה"ג). ובפירוש הרמב"ן על התורה (משפטים כא טז) כתב, דהיכא דהגביה הנער על כתפו ומכרו, ודאי חייב, דלא תהא חצרו קונה לו יותר מידו, ומה שאמרו כאן, ועדיין ישנו ברשותו, לאו ארשות נגב קאי, אלא ברשות הגנב קמיירי, דאף שכבר נתן בו הלוקח מעות, אינו חייב, כל זמן שלא הוציאו מרשות הגנב, ומסיק דאפילו נגמר הקנין ביניהם, על ידי הגבהה או משיכה ברשות שניהם, נמי גזירת הכתוב דבעינן שיצא מרשותו לרשות הלוקח. וברש"ש הקשה על פירוש רש"י, דהכא כתב דכשלא הוציאו מרשות הנגב פטור כיון שלא גנבו, ובמתניתין מפרש דילפינן מדכתיב "ונמצא בידו" שצריך להכניסו לרשותו של הגנב.

דף פו ע"א

א) גמ', מאחיו עד שיוציאו מרשות אחיו. נסתפק המנחת חינוך (מצוה לו אות ט), מאי שיעור הקירבה הפוטרת, האם קירבה הפוסלת לעדות, או אפילו קירבה רחוקה יותר. ובחסדי דוד בבבא קמא (פח). כתב, דהפטור הוא בקרובים שיש עליהם דין אבילות שהם דומים לאחים, ומוכיח כן מלשון הרמב"ם (פ"ט מגניבה ה"ג).

ב) גמ', הגונב בנו מאי טעמא רבנן. הקשה הסנהדרין קטנה, אמאי דרשינן קרא מ"אחיו" לפטורא דגנב שמכר לקרובי הנגב, הא אקרא קאי על הגנב ולא על הלוקח, ועדיף לדרוש לפטור את הגונב את בנו. ותירץ, דמ"ונמצא בידו" ילפינן לפטור בכל מקום שהנגב מצוי לגנב, ולא רק בקרובים.

ג) גמ', אנא מונמצא בידו קאמינא. ביאר הר"ן, ד"כי ימצא" לא קאי על הגנב אלא על הגנב, ולכך אי אפשר לדרוש ממנו, פרט למצוי, ולמעט היכא שהנגב מצוי, אצל הגנב, ולכך דרשו מ"ונמצא בידו" דאיירי על הגנב.

ד) רש"י ד"ה ונמצא, קרא יתירא הוא, דאי ללמד שימצא בעדים מכי ימצא נפקא. הקשה בפירוש הרמב"ן על התורה (משפטים פרק כא פסוק טז), אמאי בעינן קרא לעדים שראוהו בידו קודם המכירה, הרי ודאי בעינן לעדים על הגניבה ועל המכירה, ואם כן עדיין צריך ביאור למה נכתב "ונמצא בידו", היה די לכתוב "וגונב איש ומכרו" דבדאי הכונה בעדים.

ה) תוס' ד"ה מונמצא, בסוה"ד, ויש לומר כדפירש הקונטרס דהכא מריבויא דקרא. כתב הערוך לנר, דאין כונתם לחזור מפירושם ולפרש כרש"י. אלא כוונתם דמתרי טעמי ניתן לדרוש פרט למצוי, מקרא ד"ונמצא בידו", ממשמעות "בידו", וגם מיותרא. ובכך נתיישבו שתי הדרשות שהביאו התוס', שבמסכת סוטה דרשו, "כי ימצא חלל באדמה" אף שאיננו מיותר, משום דדרשו "פרט למצוי" מלשון באדמה, דדומה ללשון "בידו", ובמסכת ערכין, דרשו מהפסוק, "ומצא כדי גאולתו", שיש בו לשון מיותר.

ו) גמ', הלכך הני מיקרי דרדקי וכו'. כתב הרמב"ם (פ"ט מגניבה ה"ה), הגונב את בנו או את אחיו הקטן וכן האפוטרופין שגנבו את היתומים שהן סמוכין אצלם, ובעל הבית שגנב אחד מבני ביתו סמוכים על שולחנו, ומלמד

עליו. אמנם **הבעל המאור** (יט. מדפי הרי"ף) כתב, דמצוינו מלקות על לא תענה בעדים שהעידו על כהן שהוא בן גרושה ובן חלוצה, דכיון שאי אפשר לחייב את העדים בדין כאשר זמם, דינם ללקות על הלאו שעברו, וכמו כן יש לומר בעידי גניבת נפש, דכיון דהגנב היה פטור ממלקות משום שהוא "לאו הניתן לאזהרת מיתת בית דין", יש לחייבם מלקות משום "לא תענה". עוד כתב, דאין מחייבים את עידי הגניבה משום "לא תענה" דהעידו על אדם שעבר על איסור "לא תגנוב" שאין בו מלקות, דהווי "לאו הניתן לאזהרת מיתת בית דין", ואין לוקין עליו. **וברמב"ן במלחמות** (יט. מדפי הרי"ף) כתב טעם אחר, אמאי אין מלקות על "לא תענה", שאיסור "לא תענה" אינו אלא בעדים שבאו לחייב עונש או ממון, או להזיק לאדם בעדותם, אבל עדות שאינה מחייבת כלום אין בה אפילו איסור "לא תענה", ולמאן דאמר שאין חיוב מלקות בגונב נפש, נמצא שעדי הגניבה לא חייבו כלום.

כא גמ', אלא אמר רב פפא בעידי מכירה וכו'. בביאור שיטת חזקיה כתב **הבעל המאור** (יט. מדפי הרי"ף), דכיון דחיוב המיתה של הגנב הוא עונש על מעשה המכירה, ולא על מעשה הגניבה, אין דין "כאשר זמם" לחייב את עידי הגניבה המיתה. אמנם **בחדושי הר"ן** כתב, דחזקיה סבר שאיסור הגניבה עומד לעצמו ואינו מחייב מיתה, אלא מלקות, ולכך מצו עידי הגניבה לומר שלא היתה כונתם לחייב את הגנב מיתה אלא מלקות, אבל לרבי יוחנן דחיוב מיתה של גונב נפש הוא אף על הגניבה, דהא הווי "לאו הניתן לאזהרת מיתת בית דין", בהכרח שכונת עידי הגניבה היתה לחייב מיתה.

כב תוס' ד"ה גניבה, ואם תאמר אמאי מקטלי הא מצו למימר לפוסלו לעדות באנו כו'. הקשה **המהרש"א**, אמאי לא הקשו התוס' על ההווה אמינא בחזקיה, שאין מלקות בגונב נפש, בלא מכירה, ולכך עדות הגניבה מיחשבה לחצי דבר כיון דאינה מועילה בלא עידי מכירה, ולכאורה הרי עידי הגניבה יכולים לומר שבאו לפסול את הגנב מעדות ולא תיחשב עדותם, חצי דבר. ועיין **בערוך לנר** מה שתירץ.

כג רש"י ד"ה ושנים, בתוה"ד, לחזקיה דסבר כרבי עקיבא וכו'. גם למסקנת סוגיין, פלוגתא חזקיה ורבי יוחנן תליא בפלוגתא רבי עקיבא ורבנן, וחזקיה נמי סובר כרבי עקיבא ורבי יוחנן כרבנן. והקשה **המהרש"ל**, דלמא חזקיה נמי כרבנן, ועידי הגניבה אין נהרגים, משום שיכולים לומר להלקותו באנו. וב**מהרש"א** כתב, דבאמת למסקנא חזקיה מצי סבר כרבנן, ודברי רש"י להווה אמינא. וב**בעל המאור** (יט. מדפי הרי"ף) כתב, דרבי יוחנן בהכרח סבר כרבנן, אבל שיטת חזקיה, אינה תלויה במחלוקת התנאים, כיון דסבר שאיסור הגניבה ואיסור המכירה עומדים כל אחד לעצמו, הגניבה מחייבת מלקות והמכירה מיתה, וכל כת מעידה על דבר שלם, וכאשר העדים הומו, עידי המכירה נהרגים שעדותם חייבה את הגנב מיתה, ועדי הגניבה לוקים, כיון דעדות הגניבה לא חייבה מיתה אלא מלקות. והראב"ד הקשה על דבריו, וכתב, דלמסקנא דברי רבי יוחנן וחזקיה לא תלו בפלוגתא רבי עקיבא ורבנן, ונאמרו לכולי עלמא.

כד רש"י ד"ה לבסוף, שאחר שהעידו עידי המכירה באו עידי הגניבה. הקשה **הסנהדרין קטנה**, כיון דרב אסי סבר דאין עידי המכירה חייבים מיתה כשהומו, נמצא שעדותם "עדות שאי אתה יכול להזימה היא", והיאך נגמר הדין על פיה. ותירץ, דאין כוונת רש"י שגמרו הדין על פי העדים, אלא דרב אסי אמר, דאף אם היו גומרים את הדין על ידי עדים אלו, והומו הם, אינן חייבים. וכיון שכן, שוב אין גומרים את הדין על ידי עדים אלו, דעדותם בכלל "אי אתה יכול להזימה" היא.

כה רש"י ד"ה אחד, שבית דין של פתח הר הבית ישבו לפניו מן החיל, לפני הכניסה לעזרת נשים. הקשה **הערוך לנר**, אמאי לא פירש כפשוטו, שישבו בפתח הכניסה להר הבית.

כו גמ', כך דרשתי וכך דרשו חברי וכו'. ביאר **התוס' יו"ט**, ד"דרשה" היא לפני רבים בבית המדרש, ו"לימוד" הוא לפני תלמידים שמשמשים לפניו

דהעדים האחרים דוברי אמת, והעדות כולה לא תוּם. אמנם מדברי **הרמב"ן במלחמות בבבא קמא** (כו.) משמע, דפסול חצי דבר מגזירת הכתוב.

טו גמ', ורבי יוחנן אמר כרבנן דאמרינן דבר ואפילו חצי דבר. הקשה **הלחם משנה** (פכ"א מעדות ה"ט), לשיטת **התוס'** בבבא בתרא (נו:) ד"ה אלא, דהיכא דליכא משמעות כלל לכל כת בנפרד, מודים רבנן דהעדות נחשבת לחצי דבר, אמאי אין עדות הגניבה נחשבת לרבנן חצי דבר, הרי אין חיוב בגניבה לבד. ותירץ, דעדות הגניבה מועלת לפסול את הגנב לעדות, ועל כן לא הויא חצי דבר. אמנם **בחדושי הר"ן** כתב, דלרבנן, עדות הגניבה אינה חצי דבר, כי הגניבה היא תחילת חיוב המיתה, ודומה לעדי שנה ראשונה דחזקה, ועיין שיטת **הר"י מיגש והרשב"ם** בבבא בתרא (שם).

טז תוס' ד"ה מתוך שיכולים עדים הראשונים וכו', אין הטעם תלוי באמירתם, אלא במאי דעדי גניבה ראשונה, לא צריכי לעדי גניבה שניה. ביאר **בחדושי הר"ן**, דהטעם דהעדות האחרונה לא הויא חצי דבר, אף שצריכה לעדות הראשונה. משום דעדות הראשונים היתה דבר שלם לעצמה, שוב אנו רואים לעדים האחרונים, שהם מחייבים מיתה לבדם, ונחשבת עדותם דבר שלם, דהתורה חייבה על המעשה האחרון, ובתנאי שיעשה המעשה הראשון.

דף פו ע"ב

יז גמ', עידי גניבה בנפש שהומו. הקשה **הבעל המאור** (יט. מדפי הרי"ף), דיש להם לחלוק לגבי חיוב הגנב עצמו, וממילא נחלקו בחיוב העדים אם הומו. ותירץ, דגם אי נימא דהגנב אינו חייב מלקות על הגניבה לחודא, אכתי יש מקום לחייב את העדים מלקות כאשר הומו, משום "לא תענה", ולכך פלוגתא דרבי יוחנן וחזקיה נאמרה לגבי חיוב העדים, לאשמעינן דלדעת רבי יוחנן דאין מלקות לגנב, אין מלקות לעדים אם הומו ואינם חייבים משום לא תענה. **והרמב"ן במלחמות** (יט. מדפי הרי"ף), וב**חדושי הר"ן** כתבו, דתרי פלוגתיהו דרבי יוחנן וחזקיה נאמרו יחד, ותלויות זו בזו, דעידי גניבה בנפש שהומו, לרבי יוחנן נהרגים ואינם לוקים, ולחזקיה לוקים ואינם נהרגים, וכיון דלענין מאי דפליגי לענין חיוב המיתה, היינו לענין חיוב העדים ולא חיוב הגנב, הוא הדין מאי דפליגי גבי חיוב מלקות, אתפרש לגבי חיוב העדים, ולא לגבי חיוב הגנב.

יח רש"י ד"ה דאי ר' יוחנן כיון דאמר נהרגין, אם באו עידי מכירה וכו'. **בחדושי הר"ן** ביאר הוכחת הגמ' באופן אחר, דכיון דאמר רבי יוחנן, דבגוונא דהומו עידי הגניבה ועידי המכירה, חייבים שתי הכיתות מיתה, מוכח דסבר דעונש המיתה בגונב נפש, על הגניבה והמכירה יחד, ולכך גם עידי הגניבה חייבים מיתה כשהומו, ואם עונש המיתה הוא גם על מעשה הגניבה, פשוט שגונב נפש שלא מכר אותה אינו חייב מלקות, משום דהוי לאו הניתן לאזהרת מיתת בית דין, וממילא מוכח דאין עידי גניבה שהומו חייבים מלקות, דכיון דאינהו לא חייבו את הגנב מלקות, אין לחייבם מלקות כשהומו, ובהכרח שחזקיה הוא שחייב מלקות לעידי גניבה בנפש שהומו.

יט רש"י בד"ה דלא לקי, אגניבה לחודא כו' שניתן לאזהרת מיתת בית דין שאם ימכרונו יהרג. ביאר **המהרש"א**, דהא דסברה הגמ' דלחזקיה גונב נפש אינו חייב מלקות, היינו משום דהווי "לאו הניתן לאזהרת מיתת בית דין". ואף דלחזקיה אין אפשרות שתבוא כל אחת ותעיד על כל מכירה ותחייב מיתה, מכל מקום כיון שיכולים עידי הגניבה עצמם להעיד על מכירה, חשיבא הגניבה "לאו הניתן לאזהרת מיתת בית דין". והקשה, מהא דכתב **רש"י להלן ד"ה מדאמור**, דלחזקיה אין לפטור עידי גניבה שהומו ממלקות, מדין "לאו הניתן לאזהרת מיתת בית דין", משום שאין הכת השניה יכולה להצטרף עם עידי הגניבה לחייב מיתה, ולכאורה דבריו סותרים זה לזה, ועיין שם מה שתירץ.

כ רש"י ד"ה אינהו, דאין מקום לחייב את העדים מלקות משום איסור לא תענה שהוא לאו על עדות שקר. כיון שזהו לאו שאין בו מעשה ואין לוקין

בביתו. ועוד, שמדרש הוא הבנת משמעות הפסוקים שנקרא "משמעות דורשין", ולימוד הוא על ידי המידות שהתורה נדרשת בהם.

דף פז ע"א

(א) רש"י ד"ה המופלא שבבית דין, במומחה לבית דין למעוטי תלמיד. ובקונטרס הראיות לריאז הביא בשם פסקי הרי"ד, דאין צריך לעלות לירושלים בכל מחלוקת בבית דין של כל עיר ועיר, אלא כאשר גדול הבית דין שבעיר שהוא המופלא חולק, רוב הבית דין שבעיר, עולים לירושלים לשאול את בית דין הגדול, ולאחר שעלו לירושלים משום מחלוקת המופלא, כל מי שחולק על בית דין הגדול נידון כזקן ממרא, אפילו מי שאינו מופלא.

(ב) רש"י ד"ה זו הלכה למשה מסיני, שאף עליה הוא נהרג. אמנם בירושלמי (פרק יא הלכה ג) הגירסא, "דבר זו אגדה". וכתב הפני משה, דהירושלמי פליג על הבבלי. ובמראה הפנים כתב, דאפשר דאין כונת הירושלמי לדברי אגדה ממש, אלא להלכה למשה מסיני וקרי ליה אגדה, כי נמסר בהגדה שבעל פה, והדבר מוכח, מהא דאין דין זקן ממרא אלא בגוונא דהמחלוקת מביאה לידי איסור כרת, (כמבואר בהמשך הסוגיא), מה שאי אפשר בדברי אגדה.

(ג) תוס' ד"ה שבית המקדש גבוה, לאו מכל ארץ ישראל דאיכא עין עיטם. כתב האהלי יצחק, דרש"י ד"ה מלמד שינה לשון הגמ' וכתב, שאין לך וכו' ירושלים גבוה ממנה. משום דקשיא ליה קושית התוס', שעין עיטם יהיה גבוה מבית המקדש, ומשום הכי פירש, שהכונה לירושלים שגבוהה משאר ערים שבארץ ישראל.

(ד) גמ', תנו רבנן זקן ממרא אינו חייב וכו'. דעת התוס' לקמן (פח:): ד"ה ואין, דרבי יהודה אתי לאפקוי מדברי רבי מאיר וסבר, דזקן ממרא נוהג רק במי שהורה לעשות חמש טוטפות בתפילין. והקשה בחדושי הרי"ז, דלא מסתבר שהתורה חייבה זקן ממרא, דוקא אי פליג לענין מצוה אחת. ועוד, דמבואר לקמן (פח:): דאין בית דין יכולים למחול לזקן ממרא שלא יהרג, כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל, ואם דינא דזקן ממרא נאמר דווקא לענין מצות תפילין, היאך ירבו מחלוקות בישראל. ולכך פירש, דרבי יהודה אתי להוסיף אדברי רבי מאיר, וזקן ממרא נוהג בכל איסור לאו שעיקרו מן התורה ופירושו מדברי סופרים, אף שאין בו כרת, ובמצות עשה נוהג דווקא בתפילין כשהורה לעשות חמש טוטפות. והר"י מלוניל (אגרות הרמ"ה סימן כט) ביאר בדעת הרמב"ם (פ"ג מממרים ה"ה), דרבי יהודה אתי להוסיף ארבי מאיר, וסובר, דזקן ממרא חייב בדבר שזונו כרת ושגגתו חטאת, וגם בהוראה במצות תפילין.

(ה) גמ', רבי שמעון אומר אפילו דקדוק אחד מדברי סופרים. כתב בחדושי ר"י, דאין חיוב זקן ממרא כאשר חלק על דין דרבנן. ומה שחייב רבי שמעון בדקדוק אחד מדברי סופרים, היינו, בגוונא דחלק על אחת מ"ג מדות שהתורה נדרשת בהם. והקשה, אם לא חייב רבי שמעון בזקן שחלק על דין דרבנן, מה הוסיף כשאמר "אפילו דקדוק אחד מדברי סופרים", ובמה פליג ארבי יהודה. וביאר, דרבי יהודה סבר דזקן ממרא חייב רק בדבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים, אבל כאשר חלק במצוה שלא נתפרש עיקרה בתורה, כגון בתו מאנוסתו, ליכא דין זקן ממרא, ורבי שמעון סבר, דזקן ממרא חייב, גם בדברי שעיקר מצוותו מדרשת חכמים. ואמנם הרמב"ם (פ"ד מממרים ה"א) והמאירי לקמן (פ"ח ד"ה ואפילו) כתבו, דזקן ממרא חייב גם כאשר חלק על בית דין בגזירה בדבר שיש בשגגתו חטאת ובוזונו כרת. ועיין ברמב"ן (ספר המצות שורש א' ד"ה מדין) כמה ראיות כהר"ן.

(ו) גמ', כרתנן הן העידו שמעברים את השנה וכו'. הקשה החזון איש (חושן משפט סימן כג אות ג'), היאך אפשר שבית דין אמרו שלא לעבר השנה והזקן ממרא עיבר, הרי אין העיבור תלוי בזקן ממרא, אלא בנשיא ובבית דין הגדול, כדאיתא לעיל (יא.). ותירץ, דבית דין עיברו לאחר פורים, ואחר כך ביטלו את העיבור, דסברי דאי אפשר לעבר השנה לאחר פורים, והזקן ממרא

פליג וסבר דאפשר ועל כן אותו עיבור שעשו הבית דין קיים, והורה לנהוג כאותו עיבור. ובתורת חיים תירץ, דמיירי באופן שהבית דין נתנו רשות לזקן לעבר השנה.

(ז) רש"י ד"ה הלכות, בתוה"ד, ואם ראתה ג' ימים רצופים הויא זיבה לקרבן ולטבילת מים חיים. הקשה הרש"ש, מדברי רש"י בשבת (סה:): ד"ה וסבר דכתב, שאין זיבה צריכה טבילה במים חיים. אמנם הערוך לנר ביאר, דרש"י ביאר כאן כשיטת רבינו הלוי, שהביא (שם).

(ח) תוס' ד"ה ורשב"ל אומר וכו', ואם תאמר ולרבי שמעון בן לקיש, אי אמר זקן ממרא כרבי יוחנן אמאי מיחייב הרי מחמיר הוא ואין כאן דבר שזונו כרת. אמנם הרמב"ם (פ"ד מממרים ה"א) כתב, דחייב מיתה בין שהיו הן אוסרים והוא מתיר, בין שהיו הן מתירין והוא אוסר. וכתב בחדושי הרי"ז, דלכאורה משמעות דבריו, דזקן ממרא חייב אף על הוראת איסור. אבל אי אפשר לומר כן, דהא כתב (פ"ג מממרים ה"ח), דזקן ממרא חייב רק כאשר הוא הורה לעשות, ולא יתכן לחייב כאשר הורה לאסור, שאין בזה הוראה לעשות, אלא הוראה שלא לעשות. ועל כן פירש, דגם הרמב"ם מודה דאין הזקן חייב עד שיורה להתיר, ומה שכתב בין שהיו הן מתירין וכו', היינו כאשר עיקר דבריו הם להחמיר, אבל יוצא מדבריו אופן מסוים של היתר, ונעשה בזה מעשה על פיו.

דף פז ע"ב

(ט) תוס' ד"ה עקביא, ואף על גב דעקביא מחמיר, זמנין דהויא קולא, כגון שרואה דם אדום ומשלימתו לדם ירוק. הקשה המהרש"א, אמאי הוצרכו לבאר דאיכא קולא בדעת עקביא, ובכך הוראת הזקן להקל, הא איכא לאוקמי כאשר הבית דין סברו כעקביא, והזקן ממרא כרבנן, ונמצא שהזקן הקל להתיר דם ירוק. ותירץ הערוך לנר, דבכל מקום טרחו בגמ' ובראשונים להעמיד את דברי הבריייתא, באופן שדעת בית דין הגדול היא כמו שנפסק להלכה, וכיון שהלכה כרבנן צריך לפרש הבריייתא שיש קולא בדעת עקביא ושכך סבר הזקן ממרא, והתיר איסור כרת.

(י) גמ', דיני ממונות בפלוגתא דשמואל ורבי אבהו. הקשה הערוך לנר, אמאי לא אוקמוה לבריייתא בדפליג הזקן עם הבית דין בענין פשרה, האם צריך ג' דיינים או מהני חד, דהא לעיל (ו.) פליגי בהא. ובתורת חיים הקשה, הא אשכחן כמה פלוגות דתנאי ואמוראי בדיני ממונות, דזה מחייב וזה פוטר, ואמאי נקט דוקא להאי מחלוקת שאינה אלא במנין הדיינים. וכן לקמן בדיני מכות אמאי נקט דוקא פלוגתא דרבי ישמעאל ורבנן, הא אשכחן כמה פלוגות לענין מכות אי חייב או פטור. ותירץ, דלרבותא נקט, דאפילו לא נחלקו אלא במנין הדיינים בממונות ומכות נמי נעשה זקן ממרא.

(יא) רש"י ד"ה בפלוגתא, וכיון דאפיקו הני בי תרי ממונא מהאי וכו' דהוי ליה קידשה בגול. הקשה הערוך לנר, מהא דנפסק בשולחן ערוך (אבן העזר סימן כח סעיף א), דהמקדש אשה בגול לאחר יאוש בעלים מקודשת, ואם כן, גם אם שנים שדנו אין דיניהם דין, יש לומר שהאשה מקודשת, כיון שבודאי נתייאש הבעל דין, וממילא הוראת הזקן, אינה מביאה לידי כרת. ונלכאורה יש לומר דתליא אי יאוש בטעות הווי יאוש, אמנם הקצות החושן (קמב סק"א) כתב דיאוש אפילו בטעות מהני, דיאוש דאבידה נמי בטעות הוא, דאלו הוי ידע היכן האבידה לא היה מייאש. ואמאי דנחלקו בירושלמי (בבא קמא פ"ד ה"ח ועוד) לענין שור שנגמר דינו להסקל והומו עדין, דלר' יוחנן כל המחזיק בו זכה, מפני שמשעה שנגמר הדין נתייאש הבעלים ממנו, וריש לקיש אמר שור יאוש טעות הוא, שאילו ידע שעדי שקר הם ויומו, לא היה מתייאש, כתב הקצות החושן רנט סק"א וסי' תו סק"א, לפי מה שדייק בלשון הרמב"ם (פ"א מנזקי ממון ה"ג) דהתם הווי הפקר ממש, ושלשון יאוש שהוזכר בירושלמי לאו דוקא. אמנם המהרי"ק בשורש ג' למד להיפך דבגוונא דהווי טעות גמורה כגון שלא ידע שהפחץ ברשותו אף לר' יוחנן לא הווי יאוש, ואם כן אפשר דבגוונא דילן נמי לא הווי יאוש. ועיין באחרונים

הדרגת היוזמי

מסכת סנהדרין דף פז - דף פח

כו אייר - כז אייר התש"ע

אלא באיסור לאו, כמבואר במגיד משנה (פ"ו מיבום וחליצה הי"ט), דסוטה שנפלה ליבום יש לה דין של חייבי לאוין שנפלו ליבום.

(ד) בא"ד, לרבי אליעזר וכו'. בתוספות רעק"א בסוטה (פרק א' משנה א' אות א') דייק מדבריו, דדוקא לדעת רבי אליעזר האשה נאסרת כאשר הבעל ראה שנסתרה, אבל לדעת רבי יהושע אינה נאסרת. וכתב, דדעת הרמב"ם אינה כן, דפסק (פ"א מסוטה ה"ב) כרבי יהושע, ומכל מקום כתב (שם הי"ח והי"ט) דאם ראה הוא בעצמו אסורה, ובחידושי מרן רי"ז הלוי (הלכות סוטה) הקשה על רש"י, אמאי אינה נאסרת לרבי יהושע כשראה הבעל שנסתרה הא שויא אנפשיה חתיכא דאיסורא.

(ה) גמ', מקנא על פי שנים. בסוטה (ב:) מבואר, דלמאן דאמר שקינוי צריך להיות בפני שנים, אם אינו בפני שנים אינו קינוי כלל. ובטעמא דמילתא כתב בחוט המשולש (חלק ג' סימן ו'), דסוטה נאסרת מספק משום רגלים לדבר, והיינו דוקא כשקינא לה ברבים, דנוהרת ביותר מלהיסתר עם אנשים, ואם נסתרה רגלים לדבר שזינתה, אבל כשקינא שלא בפני עדים אינה נוהרת ואין רגלים לדבר.

(ו) רש"י ד"ה שלשה, בסיפרי יליף לה מקראי וכו'. כתב המהרש"א, דרש"י לא פירש שהעני קידש אשה בלקט שלקה, דאם כן צריך לומר שהזקן הורה כבית הלל והוראת הבית דין כבית שמאי, ולפי הזקן שאין לקט בשלושה שיבולים, אין חלים הקידושין, ונמצא דהוראת הזקן התירה אשת איש, ואין ראוי להעמיד כן, כיון שבית שמאי במקום בית הלל אינה משנה.

(ז) תוס' ד"ה מרחו, ואפילו למאן דאית ליה ברירה וכו'. התפארת ישראל בפאה (פרק ד' בועז אות ב') כתב, דמוכח, דלדעת התוס', חל חיוב המעשר מחמת המירוח מן התורה, שהרי אם חיוב המעשר חל מדרבנן, מחמת הדין שלקט שכחה ופאה שעשאן גורן הוקבעו למעשר, אין הדבר תלוי בברירה. אמנם הר"ש בפאה (פרק א' משנה ג') כתב, דגם אי נימא שחלק העניים נפטר ממעשרות מדאורייתא כיון שהם מתנות עניים, מכל מקום יש בהם חיוב מדרבנן, וכמו שכתבו בברכות (מ:), הלקט והשכחה והפאה שעשאן גורן הוקבעו למעשר, דהיינו שעני שלקח לקט שכחה ופאה ועשה מהם גורן, צריך לתת מהם תרומות ומעשרות, ולכך גם כאשר בעל הבית מירח את הפירות אצלו, ולאחר מיכן נתן לעניים, יש חיוב מעשר גם בחלק העניים. וכתב הקהלות יעקב (זרעים חלק ב' סימן א'), דתוס' סבירא להו, דאף שהתורה חייבה לתת פאה ממה שקצר, אבל הדבר תלוי בהפרשת בעל הבית, ועד שלא הפריש אין לעניים חלק בתבואה, וחל חיוב מעשר במירוח בעל הבית, והר"ש סובר שמיד כאשר קצר יש חלק לעניים בתבואה גם קודם שהפריש, ועל חלק זה לא חל חיוב מעשר מדאורייתא.

(ח) גמ', אמר רב כהנא וכו'. הקשה הערוך לנר, הא לעיל (פז.) דרשו "דבר זו הלכה", דהיינו שנחלק הזקן עם בית דין בהלכה למשה מסיני, ומחלוקת בהלכה למשה מסיני היא בהכרח מפי השמועה. ותיירץ, על פי דברי התוס' לקמן (עמוד ב') ד"ה ואין, דרבי יהודה אינו סובר את כל דרשות הברייתא, וצריך לומר דרב כהנא סובר כשיטת רבי יהודה, ואינו סובר את הדרשה "דבר זו הלכה", וליכא לדינא דזקן ממרא בהלכה למשה מסיני.

(ט) גמ', מאי לאו דהוא אמר מפי השמועה והם אומרים כך הוא בעינינו. כתב התורת חיים, דדייק הגמ', שלא היה צורך להוכיח כלל כך דרשתי וכך דרשו חבירי, אלא רק שבאים לבית דין הגדול ושואלים מה הדין בדבר זה, ומכאן מוכח דמתניתין אתי לרבוויי שחייב הזקן גם היכא שאמר מפי השמועה, ובית דין אמרו מסברת עצמם.

(י) תוס' ד"ה קינויו מחול, היינו דוקא קודם שנמחקה המגילה אבל לאחר מיכן אין יכול למחול. אבל הרמב"ם (פ"א מסוטה ה"ז) כתב, שאין הבעל יכול למחול אלא קודם שנסתרה האשה. והמאירי כתב, שכן מבואר במסכת סוטה (כה:), שנחלקו רב אחא ורבינא, האם יכול הבעל למחול לאחר סתירה, ומסקנת הסוגיא שאין יכול למחול.

שהאריכות.

(יב) רש"י ד"ה ונתתה נפש תחת נפש, במתכוין להרוג את זה והרג את זה וכו'. הקשה הטורי אבן (אבני שוהם חגיגה יא.), מדברי רש"י בבבא מציעא (צא.) ד"ה רבא, דכשעביד אדם מעשה שנחייב עליו מיתה וממון, ונפטר מלשלם ממון מדין קים ליה וכו', אין הפטור אלא בדיני אדם, אבל בתפס אין מוציאים מידו, ואם כן במתכוין להרוג את זה והרג את זה, אם תפסו יורשי ההרוג ממון וקידשו אשה, תהיה מקודשת אף לשיטת רבנן. ובקצות החושן (סימן ת סעיף ג') תירץ, דאין הפטור לדעת רבנן משום קים ליה וכו', אלא משום דאין דין תשלומי ממון בהריגת בן חורין, דדין תשלומי דמים שייך דוקא בעבד.

(יג) גמ', נגעני אדם בפלוגתא דרבי יהושע ורבנן וכו'. כתב הרמב"ם (פ"ד ממרים ה"ב), שאם נחלק הזקן ממרא באחד מאבות הטומאה חייב, לדברי האומר טהור, מותר להיכנס במקדש לאכול קדשים, ולדברי האומר טמא, אם נכנס או אכל במויד ענוש כרת ובשווג חייב חטאת. וביאר המשנה למלך (שם), דסבר, דזקן ממרא חייב גם על הוראה המביאה לידי איסור שחייב על שגגתו קרבן עולה ויורד, וכדעת רש"י בד"ה כהה.

(יד) גמ', אם בהרת וכו'. כתב ר"ת בתוס' בכתובות (עה:): ד"ה ספק טמא, דלא מטמאי ליה רבנן אלא כשהיה בו נגע אחר שטמאו, ועתה כשנטהר ממנו נשאר ספק זה, דכהאי גוונא אית לן לאוקמי אחזקת טומאה, ורבי יהושע לא פליג בה אלא משום קרא.

(טו) גמ', מאי טעמא דרבי אלעזר ברבי שמעון. כתב הערוך לנר, דהגמ' הוצרכה לפרש טעמא דרבי אלעזר ברבי שמעון בפירושא דקראי, כיון דלא נתבאר במקום אחר, והיה מקום לחשוב דהמחלוקת תלויה בהלכה למשה מסיני ולא בפירוש הפסוקים, ונכללת במה שנאמר בתחילת הברייתא, "דבר זו הלכה".

דף פח ע"א

(א) רש"י ד"ה אדם שפרחה בכולו טהור, דכתיב אם "פרוח וכו'", והיכא דפרחה בבגד כולו והכניסו למקדש, או הנוגע בו נכנס למקדש לרבנן חייב, ולרבי יונתן פטור. אמנם הראב"ד (פ"ג מביאת מקדש הט"ז, והי"ז) כתב, שהמכניס בגד טמא למקדש אינו חייב כרת ועובר רק בלאו. והקשה התוס' יו"ט בנדה (פרק ד' משנה א'), על שיטת רש"י מהמבואר בתורת כהנים (אחרי מות פרק ח'), דדווקא על טומאת הגוף חייב כרת, אבל אדם שנטמאו בגדיו ונכנס למקדש בלי לטבלם, אינו חייב אלא מלקות. ובמרחשת (חלק א' סימן ב' ענף ג' אות יד) תירץ, דאיכא תרי דיני בטומאת מקדש, א. איסור כניסה למקדש ב. איסור לטמא את המקדש, ומה שנאמר בתורת כהנים שאין חיוב על הכנסת בגדים טמאים, היינו דווקא מדין איסור הכניסה למקדש, אבל עדיין יש בהכנסת בגדים טמאים איסור של טומאת מקדש.

(ב) רש"י ד"ה רבי מאיר אומר נותן דמיו, בתוה"ד, א"נ לר"מ הוי הקדש וכו'. הקשה הערוך לנר, דזקן ממרא חייב רק כאשר הורה לעשות מעשה בדבר שיש בו איסור כרת, והרי גם לפי הוראת הזקן כדעת רבנן אסור לאכול מבשר האשם מעילות, שהרי הוא חולץ בעזרה ואסור לאכול מדאורייתא לכולי עלמא, ואף שלפי הוראתו אין באכילת הקרבן איסור כרת, מכל מקום כיון שאסור לאכול גם לשיטתו נמצא שלא הורה הזקן לעשות מעשה, כי גם הזקן מודה שהבשר אסור באכילה מדאורייתא.

(ג) רש"י ד"ה ומשקה על פי עד אחד, שבא ואמר אני ראיתיה שנסתרה ואם לא השקה נאסרת עליו וכו'. הרמב"ם (פ"ד מממרים ה"ב) כתב, דהנפקא מינה לכרת, בגוונא שמת הבעל בלי בנים ונפלה האשה לפני אחיו ליבום, ואמרינן בסוטה (ב.) שסוטה שנחייבה לשתות מי סוטה אינה מתייבמת, ולכך לרבי אליעזר אסורה ליבם ולרבי יהושע מותרת. והקשו הכסף משנה והלחם משנה (שם), דאם כן אין בהוראת הזקן נפקא מינה לאיסור כרת, דהרי אם היבם ייבם את אשת אחיו שהיא סוטה הוא לא עבר באיסור כרת,

דף פח ע"ב

יא) רש"י ד"ה בן סורר ומורה, אף לאחר שהתרו בו וקלקל והלקוהו וחזר וקלקל וכו'. דייק המשנה למלך (פ"ז מממרים ה"ח), דאין יכולים האב והאם למחול אלא קודם שמביאים אותו לבית דין, מפני שהתורה תליא דין הבן סורר בהבאת אביו ואמו לבית דין. אמנם הרמב"ם (שם) כתב, שהאב והאם יכולים למחול עד שיגמר הדין של הבן.

יב) גמ', כדו שלא ירבו מחלוקות בישראל. כתב בשו"ת מהר"י וייל (סימן קנב), דאדם שביזה תלמיד חכם בפרהסיא, צריך לבקש מחילה בפרהסיא, בשביל תיקון העולם שלא ירבו המחלוקות. והביא סמך מסוגיין שאין יכולים בית דין למחול, כדו שלא ירבו המחלוקות בישראל. ובגליוני הש"ס דייק מדבריו, שבכל מקום שהדבר נוגע למחלוקת, אין תלמיד חכם יכול למחול על כבודו, כדו שלא ירבו המחלוקות בישראל, וכמו לגבי זקן ממרא.

יג) גמ', ואם לאו באין לשאול לזה שסמוך לעירן. כתב הרמב"ם (פ"א מממרים ה"ד), שאם לא ידעו בית דין שבעירו עולים לירושלים לשאול, ולא כתב לילך לבית דין הסמוך לעירו. וכתבו הכסף משנה (שם) והעין אליהו, שהרמב"ם לא גרס לה בברייתא. והערן לנר כתב, דהרמב"ם סבר, דכיון דהאי דינא אינו מוזכר במתניתין לעיל (פו:), בעינן למימר דמתניתין פליגא אברייתא בהא, ופסק כמתניתין.

יד) גמ', ואם לאו באין לזה שעל פתח הר הבית, כתב הר"י מלוניל לעיל (פו:), שאם אחד משלושת בתי הדין סבר כדעת הזקן, לא היה נעשה זקן ממרא, על אף שחלק על הבית דין הגדול, וטעמא דהוי באים לפני בית הדין שעל פתח הר הבית, ולא באו מיד לבית דין הגדול בלשכת הגזית, כדו שאם אחד מהם יסבור כהזקן ממרא, לא היה נהרג. והמאירי כתב, שנראה, שלא היה חייב הזקן ממרא אלא אם כל השבעים ואחד זקנים של בית דין הגדול הסכימו שלא כדעתו וחלק על כולם, אבל אם היה אחד שהסכים עמו, לא היה נהרג.

טו) גמ', משרבו תלמידי שמואי והלל שלא שמשו כל צרכן וכו'. כתב הרמב"ם (פ"א מממרים ה"ד), דבזמן שהיה בית דין הגדול קיים לא היו מחלוקות בישראל, כי שם היו מכריעים כל דבר, ומוזמן שהתבטל נתרבו המחלוקות. והקשה בשו"ת חקרי לב (יורה דעה חלק א' סימן פח), דמצינו דבית דין הגדול התקיים הרבה שנים אחרי זמן רבי, דהרי רבי יהודה נשיאה היה נשיא בסנהדרין, והוא היה בן בנו של רבי, כמבואר בתוס' בעבודה זרה (לו:). ד"ה אשר, ונמצא, שאף בזמן שבית הדין הגדול היה עדיין קיים, היו מחלוקות רבות בין התנאים והאמוראים, ולא הכריעו אותן שם. והחזון איש (קובץ ענינים, הערות על קונטרס דברי סופרים אות ג') תירץ, שלא היו הסנהדרין יכולים להתקבץ ולעמוד למנין מפני עול הגלות וגזירות המלכות.

טז) גמ', איזהו בן עולם הבא. הקשה התורת חיים, הרי כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, כמבואר להלן במתניתין (צ:). ותירץ, דכל ישראל יש להם חלק אחרי שמת ונידון בגיהנום, וכאן שאלו איזהו בן עולם הבא כאשר הוא חי, שראוי לפי מצבו עכשיו להיות בעולם הבא.

יז) גמ', ענוותן ושפל ברך שייף עייל ושייף נפיק. כתב הבן יהודע, ד"ענוותן" היינו ענוה בפנימיות, "שפל ברך", היינו ענוה בחיצוניות, ו"שייף עייל שייף

נפיק" פירושו, שכאשר הוא נכנס לבית חבירו או כאשר יוצא לרשות הרבים, עיניו למטה ואינו מסתכל בנכסי חבירו. ובמהרש"א (חידושי אגדות) ביאר, ד"ענוותן" היינו שאינו מתגאה בשכלו, "שפל ברך" שאינו גאה בגופו, ו"שייף עייל שייף נפיק" היינו שאינו מתגאה בעושרו.

יח) גמ', וגריס באורייתא תדירא וכו'. כתב המהרש"א (חידושי אגדות), שאין הוא מחזיק טיבותא לעצמו במה שלומד תמיד ביום ובלילה, אף דעביד למעלה מחיובו, כיון שיכול לצאת ידי חובה בקביעת עתים לתורה.

יט) גמ', מעיקרא בעי התראה השתא לא בעי התראה. כתב הרמב"ם (פ"ג מממרים ה"ח), דזקן ממרא אין צריך התראה. אמנם בתוספות הרא"ש כתב, שהוא אינו צריך התראה כשאר עוברי עבירה שצריכים להתרות בהם על העבירה המסוימת שעוברים, אלא צריך להתרות בו שלא יעשה כהוראתו.

כ) גמ', והאיכא לולב דעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים וכו'. כתב בחרושי הר"ן, דאיכא לפרושי פלוגתת הזקן ממרא לולב בשני אופנים. א. שהורה להוסיף במנין של כל אחד מארבעת המינים, כגון שהורה ליטול ארבעה הדסים, ונחלק בדרשות החכמים בסוכה (לד:), שצריך לקחת שלשה הדסים, והיינו פירושו מדברי סופרים. ב. שהורה לשנות המינים שאמרו חכמים, וכן להוסיף מין חמישי על ארבעת המינים. והקשה הערוך לנר אהאי פירושא, דהווי דבר המפורש בתורה שאין לוקחים אלא ארבעת המינים. ותירץ, שהזקן הסתפק בביאור אחד מהמינים והורה ליטול שניים מספק.

כא) גמ', ואי סבירא לן דצריך אגד גרוע ועומד הוא. כתב הראב"ד (פ"ד ממרים ה"ג), דמאי דאיתא בגמ' שאם לולב צריך אגד גרוע ועומד הוא, אין הכוונה שאין חיוב זקן ממרא בכהאי גוונא, אלא דבהאי גוונא אין ההוספה שבלולב בכלל ואם הוסיף גורע, ואינו דומה למוסיף טוטפת בתפילין, כי התפילין היו כשרות תחילה ועל ידי ההוספה נפסלו, ואילו הלולב מעולם לא היה כשר. עוד כתב, דרבי אושעיא אמר שחיוב זקן ממרא אינו אלא כשיש בו להוסיף, ואם הוסיף גורע, ורבי אלעזר תלמידו אמר, דלהאחי לישנא לא יהיה זקן ממרא אלא במצות תפילין. ועיין בכסף משנה ובלחם משנה (שם) מה שביארו בדבריו.

כב) גמ', והאיכא ציצית וכו' ויש בו להוסיף ואם הוסיף גורע. תוס' במנחות (לח:). ד"ה התכלת כתבו בשם רש"י, שהעושה ציצית עם שמונה חוטים כפולים, אף שהוסיף על מנין החוטים של התורה אינו עובר בבל תוסיף. והקשה בחרושי הר"ן, מסוגיין דמבואר, דהוספה במנין החוטים פוסלת את הציצית. ותירץ, שציצית אינה כשרה אלא מצמר או מפשתיים, וכאשר עושה ארבעה חוטים כשרים, ומוסיף עליהם חוט ממין פסול עובר בבל תוסיף ונפסלת הציצית, כיון שבמין אחד אי אפשר להוסיף, ומה שנאמר בסוגיין שיש מקום לחייב זקן ממרא בהוספה על חוטי ציצית, היינו כאשר הורה להוסיף ממין פסול.

כג) רש"י ד"ה קשר עליון, שעושיין סמוך וכו'. רש"י במנחות (לט:). ד"ה קשר כתב, שקשר העליון הוא מה שקושר את החוטים אחר עשיית הגדיל. ורבינו דוד להלן (פט:). כתב, שהקשר הסמוך לבגד, המחבר את החוטים לבגד, פשוט שהוא מדאורייתא, כי ללא קשר אחד אי אפשר לעשות גדיל, ומה שדנו אם קשר עליון מדאורייתא, היינו קשר נוסף, לאחר עשית הגדיל.

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דרת היוזמי" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היומי בעיון ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 9:45-10:45 בבית המדרש "משכן אהרן" שע"י חניכי ישיבת פוניבז' מודיעין עילית ת"ו

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...
יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת חסד ח"ב פט"ו)